

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

GORAZD ŠOLAR

MENTOR: red. prof. dr. JANKO PRUNK

**CIONIZEM MED IDEOLOŠKIM PROJEKTOM IN POLITIČNO
STVARNOSTJO 1894 – 2000**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2003

KAZALO:

Uvod.....	1
Hipoteze diplomske naloge.....	2
Slovar manj znanih izrazov, ki so povezani z nastankom Izraela.....	3
1. Zgodovina Cionizma.....	6
1.1 Začetki.....	6
1.2 Prebujanja.....	12
1.3 Vzhodnoevropsko Židovstvo.....	13
1.4 Theodor Herzl.....	14
1.5 Prvi Aliyah.....	19
1.6 Prva kriza mladega gibanja.....	19
1.7 Cionizem – vzhod in zahod.....	21
1.8 Drugi Aliyah.....	23
1.9 Prva svet. Vojna in Balfourjeva deklaracija.....	24
1.10 Tretji Aliyah.....	26
1.11 Nastanek mandata.....	27
1.12 Četrty Aliyah.....	29
1.13 Britanski pomisleki in arabski odpor.....	29
1.14 Peti Aliyah.....	31
1.15 Evropska katastrofa.....	31
1.16 Druga svet. Vojna – Holokavst.....	33
1.17 Porodni krči nove države.....	34
1.18 Vojna za neodvisnost.....	37
1.19 Sinaj in Suez.....	39
1.20 Šestdnevna vojna.....	40
1.21 Jom – kipurska vojna.....	41
1.22 Sporazum iz Camp Davida.....	41
2. Cionistična organizacija.....	42
2.1 Organi cionistične organizacije.....	43
2.2 Cionistična organizacija in država Izrael.....	43

3. Kritiki Cionizma.....	44
3.1 Liberalna kritika.....	45
3.2 Cionizem in ortodoksni Judaizem.....	46
3.3 Teritorializem.....	47
3.4 Židovsko vprašanje in Marksizem.....	48
3.5 Martin Buber.....	48
4. Temna plat cionistične realnosti.....	49
4.1 Kolonialna ideologija in Cionizem.....	51
4.2 Zakon o povratku.....	52
4.3 Post – Cionistična ideologija.....	52
Zaključek – Verifikacija Hipotez.....	54
Sklep.....	57
Priloga 1 – The Balfour Declaration.....	58
Priloga 2 – Declaration of the establishment of the state of Israel.....	59
Seznam literature.....	63

UVOD

Ko sem iskal temo za diplomsko nalogo, sem imel v mislih predvsem nek enkratni pojav v svetovni politični zgodovini, saj me je ta družboslovna smer od nekdaj najbolj privlačila. Izbral sem si Izrael in ideologijo, ki je odločilno pripomogla k njegovemu nastanku, ter si zadal nalogo, da poskušam konstruktivno in kritično s stališča politologa ugotoviti, kako je lahko prišlo do nastale specifične situacije. Poskušal sem prebrati čim več virov, ki sem jih lahko dobil na vpogled, in se najbolj osredotočil na zgodovinska besedila najrazličnejših avtorjev in posledično tudi najrazličnejših interpretacij zgodovinskih dejstev, ki sem jih poskušal tudi sam čim bolj nepristransko dopolniti oz. priti do neke ugotovite v svojem zaključku.

Izhajajoč iz metodološkega izročila v znanosti o mednarodnih odnosih, sem opredelil sam cionizem kot (delno) neodvisno spremenljivko, ki je skozi čas v glavnem ohranjala svoje proklamirane cilje, in zgodovinskopolično realnost kot odvisno spremenljivko, ki je fundamentalno vplivala na razvoj te ideologije. Kot metodološko orodje sem prevzel predvsem zgodovinskorazvojno in zgodovinskoprimerjalno analizo ter opisni pristop.

V prvem delu svoje naloge sem poskušal osvetliti zgodovinski nastanek cionizma in tako ustvariti neko podlago za nadaljnje analitično delo. V drugem delu se osredotočam na samo Cionistično organizacijo kot glavno pojavno obliko obravnavane ideologije in na njeno organiziranost in delovanje v zgodovini in v sodobnosti. V tretjem delu sem opisal različna kritična mnenja o samem nastanku, delovanju in osnovnih ciljih cionizma ter njihovo argumentacijo. V zadnjem, opisno-analitičnem delu naloge pa sem poskušal predstaviti negativna realna dejstva, ki so nastala po izpolnitvi osnovnih ciljev cionizma, torej po tem, ko so židovski imigranti poselili Palestino, in po ustanovitvi države Izrael.

Na koncu sem lahko samo še potrdil svoje hipoteze, ki so izhajale iz proklamiranih ciljev cionizma in njegove očitne manifestacije v moderni zgodovini.

HIPOTEZE DIPLOMSKE NALOGE

H1: Cionizem je bil predpogoj za nastanek države Izrael.

H2: Cionizem je še danes potreben za razvoj Izraela in tudi židovske diaspore.

H3: Cionizem je nasilna ideologija, ki ima v sebi značilnosti kolonializma in rasizma.

SLOVAR MANJ ZNANIH IZRAZOV, KI SO POVEZANI Z NASTANKOM IZRAELA (Cohen 1987: 311-314)

Aliyah – ta termin se uporablja za proces priseljevanja Židov v Palestino. Zgodovinopisje govori običajno o petih časovno določenih priselitvenih valovih:

- prvi Aliyah (1882–1903). Okoli 25.000 imigrantov, večinoma iz vzhodne Evrope.
- drugi Aliyah (1904–1914). Med 20 in 30 tisoč imigrantov, ki so ustvarili jedro delavskega cionizma.
- tretji Aliyah (1919–1923). Okoli 35.000 imigrantov.
- četrti Aliyah (1924–1928). 60.000–80.000 imigrantov, večinoma srednji razred iz Poljske.
- peti Aliyah (1929–1939). 230.000 imigrantov. Največje število imigrantov, zaradi rasti nacizma in antisemitizma v Evropi.

Balfourjeva deklaracija – politična izjava Velike Britanije, ki je podpirala nastanek židovske države v Palestini.

Erets Israel – izraelska dežela v hebrejščini.

Haganah – poimenovanje za podtalno delujoče židovske sile za časa britanskega mandata v Palestini.

Haskalah – dobesedno 'razsvetljenje'. Židovsko gibanje, ki je zagovarjalo modernizacijo in asimilacijo Židov v zahodnoevropsko družbo.

Histadrut – sindikalno gibanje v Palestini in pozneje v Izraelu, ustanovljeno leta 1920. Ukvarjalo se je z vsemi vidiki ekonomskega in socialnega življenja in je v tem smislu širša organizacija kot federacija sindikatov. Prvi generalni sekretar je bil David Ben Gurion.

Irgun Tsvai Leumi – militantna desničarska podtalna organizacija, ki so jo leta 1930 ustanovili revizionisti. Od leta 1942 jo je vodil Menahem Begin.

Kibbutz – poljedelsko naselje, komunskega ali kolektivnega tipa, ki jih je ustanovljalo cionistično gibanje.

Knesset – izraelski parlament, ustanovljen leta 1949.

Palmah – elitne diverzantske enote Hagane, ustanovljene leta 1941, ko se je nemška armada približevala Palestini iz severne Afrike. Palmah se je leta 1948 združila z novoustanovljenimi izraelskimi oboroženimi silami.

Politični cionizem – cionizem, ki ga je zagovarjal Herzl in je bil strogo politične narave, izogibal se je kulturnim vprašanjem in je verjel, da je ključ do uspeha cionizma diplomatska akcija, ki bi zagotovila soglasje ene ali več velikih sil za naselitev Židov v Palestini.

Praktični cionizem – ta pristop je zagovarjal praktično izgraditev nove židovske družbe v Palestini in odklanjal iskanje politične naklonjenosti velikih sil. Ta pristop je zagovarjalo gibanje Hovevei Zion, ki je bila protocionistična organizacija, ustanovljena v Rusiji leta 1880.

Revizionizem – desničarska, ultranacionalistična in integralistična cionistična ideologija, ki jo je zagovarjal Vladimir Jabotinski. Revizionisti so trdili, da je Weizmannov cionizem izdal Herzlovo nasledstvo in bi zato moral biti 'revidiran'. Jabotinski je leta 1925 ustanovil revizionistično stranko, ki se je leta 1935 odcepila od Cionistične organizacije in formirala konkurenčno novo cionistično organizacijo. Po smrti Jabotinskega v letu 1940 so se revizionisti spet vključili v krovno organizacijo.

Sintetični cionizem – termin, ki se povezuje z Weizmannovo vladavino v Cionistični organizaciji, ki je poskušal združiti politične, praktične in kulturne vidike cionizma.

Yishuv – 'naselbina' v hebrejščini. Ta termin se nanaša na celotno židovsko telo, naseljeno v Palestini.

Cionistična organizacija – imenovana tudi Svetovna cionistična organizacija. Velja za glavno orodje cionističnega gibanja, ki ga je ustanovil Herzl na kongresu v Baslu leta 1897.

1 ZGODOVINA CIONIZMA

1.1 Začetki

V zgodovini moderne Evrope velja francoska revolucija za veliko ločnico v evropski družbi. Skupaj z vsemi drugimi spremembami in gibanji, ki jih je dala, je pomenila tudi začetek novega obdobja v življenju Židov. Mirabeau, abbe Gregoire, Saint-Etienne in drugi veliki misleci francoske revolucije so s svojimi načeli o svobodi, enakosti in bratstvu v praksi postavili temelje za popolno enakost Židov s pripadniki drugih verskih skupnosti – enakost, ki jo je Napoleon na svojem pohodu po Evropi uveljavil povsod. Po stoletjih masakrov, preganjanja, socialnega ostrakizma se je znotraj ideje razsvetljenstva začel razvijati nov, bolj human odnos do Židov. Potrebna je bila le začetna spodbuda (francoska revolucija), ki je vodila do konkretnih premikov proti enakosti pred zakonom. V francoski nacionalni skupščini je leta 1789 Clermont Tonnerre zahteval, da se Židom kot posameznikom dodelijo vse pravice, vendar kot ljudstvu nič (Beit-Hallahmi 1993: 19). Emancipacija se je hitro širila: odprl se je rimski geto in celo v Nemčiji so se dogajale korenite spremembe. Med letoma 1808 in 1812 je bil položen temelj za polnopravno emancipacijo Židov v Prusiji, takrat vodilni nemški državi (tudi za bolj enotno borbo proti Napoleonu).

Evropsko židovstvo je od takrat doživljalo tudi mnoga nazadovanja na poti do polnopravne enakosti: Napoleon je preklical nekatere pravice, ki jim jih je dala revolucija, čeprav je poskrbel za njihovo uveljavljanje v Evropi, pruski kralj in drugi nemški principi so leta 1815, po Napoleonovem padcu, ponovno uvedli mnoge stare restrikcije. Veliko poklicev je bilo prepovedanih za Žide: v pruski vojski je ostal le en židovski oficir in z izjemo poštarja v mestu Breslau v državni službi ni bilo Židov. V razglasu iz leta 1820 jim je bil prepovedan poklic izvrševalca smrtne kazni (eksekutorja). Veterani domovinske vojne, nekateri od njih odlikovani z železnim križcem, so se z vso pravico pritoževali nad mačehovskim odnosom domovine (Beit Hallahmi 1993: 15). In vendar kljub razočaranjem med nemškim židovstvom ni bilo nobenega dvoma, da se stvari obračajo na bolje. Začelo je veljati trdno prepričanje, da bosta med evropskimi

vladami dokončno zavlada razum in humanizem, temu pa bo sledila dokončna integracija Židov v evropsko civilizacijo.

Na začetku 19. stol. je na svetu živelo približno 2,5 milijona Židov, skoraj 90 odstotkov od teh v Evropi. Večina je še vedno živela na podeželju, le redkim je bilo dovoljeno živeti v velikih mestih – temu so močno nasprotovali vplivni meščani in še posebej mestni trgovski cehi. Na primer: leta 1815 je v Berlinu živelo komaj tri tisoč Židov. V srednjem veku se je večina ukvarjala s trgovino na drobno. V 18. stol. jim je bilo dovoljeno poklicno izbiro rahlo razširiti, ampak je večina še vedno ostala v trgovini, bili so nekakšni posredniki med vasmi in mesti. Obiskovali so sejme, kupovali in prodajali so meso, volno in alkohol; v Hesnu so trgovali z živino, v Alzaciji pa z vinom. V takratni Nemčiji je Žid lahko postal le zdravnik, bankir, trgovec ali berač. Seveda je bil položaj Židov drugod po Evropi, sploh pa na vzhodu, veliko slabši. Res je, da je nekaj židovskih bankirskih družin postalo relativno premožnih – družine Eichtal, Speier, Selingman, Oppenheim, Hirsch in še najbolj od vseh Rothschild. Leta 1807 je bilo v Berlinu več židovskih kot nežidovskih bančnih ustanov. Večina evropskih vlad je takrat živela na račun židovskih kreditov. Velika večina židovskega prebivalstva pa je bila na robu revščine in srednji sloj se je začel komaj pojavljati (znotraj industrije in trgovine na debelo).

Začetek socialne in kulturne asimilacije sega v začetek 18. stoletja. Veliko Židov je takrat govorilo in pisalo v nemščini. Njihov pogovorni jezik, imenovan jidiš oz. jargon, je bil pisan v hebrejščini, vendar se je po izgovorjavi vedno bolj približeval takratni uradni nemščini. Mnogi so tudi aktivno poznali druge jezike. Samo v Frankfurtu so Židje še morali živeti v temnih in prenaseljenih getih, drugod po Nemčiji pa so že lahko prosto živeli s svojimi krščanskimi sosedi. Tudi po videzu so se še komaj ločili od večinskega prebivalstva; mnogi so si obrili brade, moški in ženske so začeli nositi obleke po najnovejši modi. Mnogi rabiji so se pritožili nad novo svobodo med spoloma in drugim 'nemoralnim' razvojem v židovski skupnosti.

Kljub ponovni uvedbi restriktivnih zakonov se je v zgodnjem 19. stol. socialna asimilacija pospešeno nadaljevala. Veliko Židov se je preselilo iz vasi v večja mesta, kjer so lahko našli boljše življenjske razmere. Otroke so začeli pošiljati v nežidovske šole in začeli so reformirati svoje religiozne obrede iz obskurnega srednjeveškega proti novemu razsvetlenskemu. Med židovskimi intelektualci se je začelo prepričanje, da Židje niso več narod, da so kot taki prenehali obstajati pred dva tisoč leti. Rodili so se v Nemčiji in ne poznajo druge domovine. Že dolgo niso več nobeni prišleki, zato jim pripadajo vse pravice kot zvestim nemškimi državljanom. Mesianski in nacionalni elementi so bili opuščeni iz takratnega židovskega prepričanja in zamenjani z močnim in iskrenim nacionalnim patriotizmom.

Število izobraženih Židov v Nemčiji je skokovito naraščalo kljub mnogim omejitvam. Začeli so uspevati v poklicih, ki so bili prej za njih prepovedani; nekateri so postali knjigarji in s tem je bilo takrat povezano tudi novinarstvo, kar je pomenilo izhodiščno točko za vstop v politiko, čeprav takratni nemški Židje še niso smeli biti sodniki, vojaški oficirji ali univerzitetni profesorji, razen če so sprejeli krščanstvo. Vendar vsaj niso več živeli v družbenem getu, to pa je povzročilo nove probleme, ki jih prej ni bilo. Začelo se je obdobje vzpona buržoazije z židovskimi koreninami in mešanih zakonov z nežidovskim prebivalstvom. Pod vplivom hegeljanstva je postalo prakticiranje židovske kulture nekaj 'nemodernega' in večina Židov iz tega družbenega razreda je opustila židovsko tradicijo in se skoraj popolnoma asimilirala. Izraženo z besedami Abrahama Geigerja: "V prvi vrsti sem človeško bitje, takoj za tem ali vzporedno s tem sem Nемец in potem Žid." (Hazony 2000: 89)

Drugod v zahodni Evropi se je asimilacija začela pozneje, vendar je šla dlje kot v Nemčiji. V Italiji je bila integracija Židov popolnejša kot v Nemčiji in v Britaniji je bilo veliko več mešanih zakonov tudi med aristokracijo, in potem ko je sam kralj obiskal londonsko sinagogo, so postali družbeni stiki z židovstvom nekaj 'modernega'. Res je tudi, da je bilo Židov v Britaniji zelo malo in njihov vpliv na družbo toliko manjši, zato se antisemitizem ni mogel razbohotiti tako, kot se je na kontinentu.

Tiste, ki so zapustili judaizem, so poznejše generacije grobo obsojale zaradi pomanjkanja dostojanstva, ki so ga pokazali, ko se želeli doseči priznanje okolja, v katerem so se znašli. Od tistih, ki so se takrat odločili za krst, jih je nedvomno veliko upalo na večje družbeno priznanje in materialno korist. Ampak obstajal je še drugi dejavnik, ki ga zagovorniki tradicionalnega judaizma namerno spregledajo; to je bila doba zatona tradicionalne religije (kar je bila glavna ločnica med Židi in 'ostalimi') in vzpona novih dosežkov evropske civilizacije, npr. razsvetljenstvo, romantika in neverjeten razcvet filozofije, literature, glasbe in likovne umetnosti. Ta religiozna kriza se je močneje čutila v ortodoksnem judaizmu kot v katolicizmu in protestantizmu, ki sta bila bolj dojemljiva za spremembe. Takšna asimilacija pa sploh ni bila omejena na Nemčijo. Tak primer je bila odločitev sanhedrima, ki ga je leta 1807 sklical Napoleon. Sanhedrim je sestavljalo 71 rabijev iz celega imperija in dana jim je bila ponudba, da se odrečejo vsaki želji po avtonomiji in da postanejo francoski državljani (ohranijo le svojo veroizpoved) (Hazon 2000: 88). Kar se je dogajalo v Nemčiji na začetku 19. stol., je samo prehitelo dogodke v preostali Evropi za nekaj desetletij.

Po drugi strani pa je res tudi, da je bila večina ljudi takrat vse drugo kot filosemiti. To velja na žalost tudi za velike duhove tistega časa; Goethe je rekel, da se Židom ne sme dati vloga v družbi, katere izvor a priori negirajo, Fichte je bil proti temu, da se Židom podeli polnopravno državljanstvo, ker so kot država v državi in ker so prežeti s sovraštvom do vsega drugačnega. Veliko raje bi videl, če bi jih poslali nazaj v Palestino ali pa, kot je enkrat zapisal, da jim ponoči odsekajo glave in te zamenjajo s krščanskimi glavami. Po uradni krščanski teologiji se lahko Židje kot posamezniki odkupijo tako, da s polnim srcem sprejmejo krščanstvo, se odrečejo svojemu praznoverju in se tako kulturno in moralno poboljšajo. Ampak v praksi se je pokazalo prepričanje, da so Židje že padli tako globoko, da so nezmožni moralne katarze, in tako je bila kulturna asimilacija možna, vendar nezaželena.

Na intelektualnem nivoju moramo to upiranje razsvetljenstvu gledati v kontekstu tistega časa. Romantično gibanje je ponovno odkrilo lepoto srednjega veka in upodabljalo ideal krščanske nemške države, vojna proti Napoleonu je povzročila val ksenofobije in dala

močno pobudo 'tevtomaniji'. Ta novi patriotizem je bil predhodnik narodno-rasnega gibanja v drugem delu stoletja, kar je bila reakcija na humanitarno-kozmpolitsko gibanje v stoletju pred tem. Naglaševalo je nacionalno ekskluzivnost in je postopoma začelo vztrajati pri manjvrednosti drugih ras.

Okoli leta 1840 se je antisemitizem malo polegel, po revoluciji leta 1848 pa je spet dobil nov zagon po vsej srednji Evropi. Židje so bili zmedeni glede novih izbruhov antisemitizma in so jih imeli za neko vrsto atavizma, za ostanek iz srednjega veka, ki bi moral izginiti s širjenjem splošne izobraženosti. Prepričani so bili, da bodo s tem, da so vzorni državljani, prepričali antisemite, da se motijo v svojih pogledih. Če so imeli slabosti, so bile te ostanek večstoletnega preganjanja in zatiranja. Po petdesetih letih izobraževanja in miroljubnega razvoja bodo pokazali svetu, kako dobro so se vključili v sodobno družbo (Heirich Heine je sam predvidel, da bo njihov prispevek civilizaciji večji kot prispevek drugih ljudstev). Tako se je začel preboj Židov na vsa področja od politike do znanosti. Cremieux in Goudchaux sta bila člana v francoski republikanski vladi leta 1848, Achille Fould je postal finančni minister pri Luisu Napoleonu, v ustavni skupščini v Frankfurtu je bilo pet židovskih poslancev in še nekaj drugih, ki so imeli židovske korenine, posamezni Židje so dobili mesto v kabinetih na Nizozemskem leta 1860 in v Italiji leta 1870 ... Še bolj pomembno vlogo kot v politiki so imeli Židje v evropski kulturi in znanosti. Npr. bakteriolog Paul Erlich, psiholog Sigmund Freud, fizik Albert Einstein, pionir nemške električne industrije Emil Rathenau, v likovni umetnosti Max Liebermann, Marc Chagall, Amadeo Modigliani, v glasbeni umetnosti Gustav Mahler, Arnold Shoenberg ... (Beit Hallahmi 1993: 27)

Pojavile so se tudi prve pomembnejše židovske organizacije: Alliance Israelite Universelle, ustanovljena v Parizu leta 1860, z namenom ustanavljanja židovskih šol v Maroku in na Balkanu, naloga Anglo-židovske asociacije, ustanovljene leta 1871 v Londonu, je bila v glavnem izobraževalna, medtem ko je bila naloga nemškega Hilfsvereina (1901), ruskega ORT (Rusko-židovska asociacija, 1899) in Židovske kolonialne asociacije pomoč imigrantom iz vzhodne Evrope na njihovi poti v Ameriko in druge dele sveta. Podobne naloge so si zadale še Israelitische Allianz (Dunaj, 1873),

nemški Centralverein (Berlin, 1893) in Židovski komite v ZDA (New York, 1906) (Hazony 2000: 90). 'Židovska internacionala' je obstajala samo v domišljiji paranoidnih antisemitov, že zato, ker je bil patriotizem evropskih Židov premočan.

Toda antisemitizem je bil še kako močan in se je še večal. Je možno, da je moderni antisemitizem socialno-ekonomski fenomen? Nedvomno je obstajala korelacija med vzponi in padci v (nemškem) ekonomskem ciklusu in antisemitskem gibanju; od trgovinske in agrarne krize leta 1815 do ekonomskega razcveta v letu 1870 in ponovne depresije leta 1880. Najhujše se je to pokazalo v svetovni ekonomski krizi leta 1920, ki ji je sledil vzpon nacizma. Kompetitiven karakter kapitalizma je nedvomno prispeval h kolektivnemu nezadovoljstvu in negotovosti. Ampak zakaj so prav Žide krivili za krize? Kakršen koli že je odgovor, pojavila sta se dva nova vidika antisemitizma. Medtem ko se je vlada vedla korektno, vendar ledeno hladno do Židov, vseeno ni storila prav nič, da bi antisemitizem ustavila. Še bolj nevaren je bil spreminjajoči se karakter judeofobije iz religioznega v rasni antisemitizem. Rasne teorije so obstajale od začetka 19. stol. in njihova uveljavitev se je iz Francije hitro širila, z novo kvaziznanstveno teorijo Gobineauja in njegovih učencev. Rasni antisemitizem se je najbolje širil med tistimi, ki so bili več stoletij indoktrinirani z religioznim antisemitizmom in bili naučeni, da so bili Židje tisti, ki so ubili Kristusa in se odvrnili od njega. Razlikujemo dve obliki zgodovinskega antisemitizma. Prvi je populističen, folklorističen in unistematski, drugi pa je ideološki, sistematski in političen. Prvi se izraža neuradno, z idiomi, s šalami in popularno umetnostjo, drugi pa s političnimi gesli in programi. (Beit Hallahmi 1993: 43)

Vendar ni bilo razloga, da bi nemški in avstrijski Židje preveč objokovali svoj položaj. V Rusiji in Romuniji je bilo stanje še neprimerno slabše; od leta 1881 so vzhodno Evropo pestili nešteti pogromi. Tudi v Franciji je bil položaj Židov slabši, čeprav je tam živela manjša židovska skupnost kot v Nemčiji. Francosko antisemitsko gibanje je bilo veliko bolj neposredno in je pozneje imelo široki vpliv v Evropi. Dejansko so bili to začetki modernega antižidovskega gibanja; nemško in rusko antisemitsko gibanje sta pogosto uvozili svoje ideje iz Pariza. Pozneje, med afero Dreyfus, je to postalo veliko večji nacionalni problem kot v Nemčiji.

1.2 Prebujanja

Židovski nacionalni preporod 19. stol., ki je doživel vrhunec s političnim cionizmom, je nastajal skozi neštete aktivnosti in publikacije, skozi neštete projekte, deklaracije in sestanke. Tisoče Židov se je že naselilo v Palestini, še preden je Herzl sploh pomislil na židovsko državo. Te aktivnosti so se dogajale v različnih državah, na različnih nivojih. Vključujejo projekte britanskih in francoskih državnikov za ustanovitev židovske države, manifesti obskurnih vzhodnoevropskih rabijev, romantične novele nežidovskih pisateljev, organizacije, ki so promovirale naseljevanje v Palestini, širjenje židovske kulture ter nacionalne zavesti. Prav tako so se pojavili predlogi za naselitev Židov v Braziliji, Argentini, ZDA, Kanadi, na Arabskem polotoku, v Angoli in Mandžuriji (Beit Hallahmi 1993, 39). Izraz cionizem se je pojavil komaj leta 1890, vendar je bil koncept cionizma prisoten v vsej židovski zgodovini.

V Britaniji so se v 18. in 19. stol. pojavili letaki in memorandumi, ki so predlagali restavracijo židovske države v Sveti deželi. Med svojo egiptovsko kampanjo je Napoleon objavil razglas, sklicujoč vse Žide Afrike in Azije, da se mu pridružijo v vzpostavitvi starega Jeruzalema. Polkovnik Pestel, vodja prvega ruskega revolucionarnega gibanja, decembristov, je predlagal program za ustanovitev židovske države v Mali Aziji. Od leta 1840 so židovski časopisi pogosto razpravljali o povratku v Palestino kot o izvedljivem, vendar nepraktičnem načrtu. Z napredkom asimilizacije ni bilo zanimanja za takšne ideje, za katere ni bilo nujne potrebe. Starejši Židje so še vedno hodili v Jeruzalem umret, samo da bi spoznali, da je bila dežela, ki je bila pod nadzorom neučinkovitih in okrutnih turških paš, v popolnem razsulu. Ni bila niti administrativna enota, saj je upravno spadala pod Damask. Ta obubožana provinca se je zdela za malo verjetno zatočišče evropskih Židov, pa če so bili še tako revni in zatirani (Beit Hallahmi 1993: 68). Vprašanje židovske države se je spet odprlo sredi 19. stol. z naraščajočo vzhodno problematiko Židov in vse bolj verjetnim razpadom Otomanskega cesarstva.

1.3 Vzhodnoevropsko židovstvo

Do tukaj sem se omejeval na Žide iz Nemčije in zahodne Evrope, ker so tam doživeli največji razcvet v svoji dotedanji zgodovini. Velika večina židovstva pa je živela v mestih in vaseh Litve, Belorusije, Poljske, Galicije in Romunije. V Rusiji jih je ob koncu 19. stol živelo več kot pet milijonov, približno desetkrat več kot v Nemčiji. Koncentrirani so bili v zahodnem delu carskega imperija, katerega niso smeli zapustiti. Na prelomu stoletja je bila Varšava z 220.000 Židi največja židovska skupnost v Evropi, sledila ji je Odesa s 140.000 Židi.

Njihov ekonomski položaj je bil slab in se je po letu 1880 začel še slabšati. Res je, da so obstajali milijonarji, kot Ginzburgi in Poliakovi v bančništvu in železnici, ampak večina, ki je živela v getih, je živela iz rok v usta, brez stalne zaposlitve. Mnoge službe, npr. vladne, so jim bile prepovedane. Lahko so bili zdravniki, vendar so le redki imeli priložnost študirati medicino, ker je na ruskih univerzah za Žide obstajal *numerus clausus*: od 3 do 10 odstotkov dovoljenih vpisov. Ruska vlada je poskrbela, da so bili močno zastopani v ne preveč zaželenem poklicu; sestavljali so 4 odstotke vsega prebivalstva in istočasno 6 odstotkov vojaških rekrutov, velikokrat so vpoklicali šele 12-letne fante. (Hazon 2000: 173)

Car in njegovi svetovalci niso imeli jasne slike, kako naj rešijo židovsko vprašanje, in v 19. stol. se je ta politika večkrat spreminjala. Večina zakonov, ki so omejevali svobodo gibanj in izbiro poklica, je izvirala iz poznega 18. stol. Aleksander I. pa je izbral relativno liberalnejšo politiko: židovski otroci so lahko obiskovali javne šole, Židje so lahko kupili zemljo in se na njej naselili ... Nikolaj I. je spet veljal za uničevalca Židov, Aleksander II. pa je začel t. i. zlato obdobje ruskega židovstva. Pod njegovo relativno razsvetljensko vladavino so bili restriktivni zakoni rahlo spremenjeni na boljše in tako so bili narejeni prvi koraki proti politični in socialni integraciji Židov v rusko družbo. (Sachar 2000: 8)

Z umorom Aleksandra II. in z njegovim naslednikom Aleksandrom III. se je položaj spet drastično poslabšal; zaradi t. i. majskih zakonov iz leta 1882 (večina jih je veljala do

konca carskega režima) so na desettisoče Židov izgnali iz mest in vasi, ki niso bila na t. i. dovoljenem ozemlju naselitve, od leta 1881 so postali pogromi vsakdanja slika v ruskem življenju. Takšni ekscesi so se dogajali že prej, npr. v Odesi leta 1859 in 1871, vendar se jim ni pripisovalo veliko pomena, ker so bili spopadi med različnimi narodnostmi v imperiju relativno pogost pojav. Napadi, ki so se dogajali leta 1881 v južni Rusiji, so bili veliko bolj nasilni in preračunljivi. Ti pogromi (iz ruskega glagola *pogromit* – uničiti) so se dogajali v mestih, kot so Elizavetgrad, Kijev, Odesa, pozneje, leta 1883 in 1884, v Rostovu, Jekaterinoslavu, Jalti in drugih mestih. Fanatična množica je Žide napadala in jih pobijala ter uničevala njihovo lastnino. (Sachar 2000: 11–12)

Možnosti so se politično in ekonomsko manjšale. Ekonomska kriza je povzročila socialno krizo in rast proletariata med židovskimi množicami v devetnajstem stoletju v Rusiji. To je okoli leta 1880 vodilo do masovnih migracij na zahod, v Nemčijo, Francijo in Britanijo, kjer so se židovske skupnosti do začetka prve svetovne vojne podvojile. V ZDA je v tem času židovska populacija zrasla s četrto milijona na tri milijone in pol. (Beit Hallahmi 1993: 21)

1.4 Theodor Herzl

Theodor (Benjamin Ze'ev) Herzl se je rodil v Budimpešti leta 1860. Njegov oče je trgoval z oblekami. V družini je še vedno obstajala določena tradicionalna židovska religija, vendar so bili povečini že asimilirani, kot večina drugih iz podobnega kulturnega in družbenega ozadja. Mladi Theodor je dobil klasično izobrazbo na tamkajšnji srednji šoli. Njegova študentska leta na Dunaju so minila brez posebnih pretresov. Leta 1878 se je vpisal na študij prava in se specializiral za rimsko pravo. Leta 1884 je doktoriral in bil sprejet v Dunajski klub. Ta leta je porabil za branje, napisal je nekaj kratkih iger in veliko esejev. Večina njegovih prijateljev je bilo Židov. Herzl je bil priča rasti antisemitskega gibanja v avstrijski prestolnici. Pripadal je študentski bratovščini Albi, leta 1883 pa je iz nje izstopil, ker je začela zagovarjati antisemitske ideje. Ampak ti dogodki še niso pomenili preobrata v njegovem življenju. Židovsko vprašanje takrat še ni bilo glavna

tema v njegovem življenju. Njegova glavna ambicija je bila, da ga sprejmejo kot nemškega pisatelja in pisca iger. (Hazony 2000: 86–87)

Po ne preveč zagnanem začetku v pravu se je Herzl obrnil k pisanju, najprej honorarno za glavne berlinske časnike, po letu 1887 pa stalno za dunajske časnike. Oktobra 1891 ga je *Neue freie Presse* poslal kot korespondenta v Pariz, kjer naj bi ostal nekaj let. Izkazalo se je, da so bila to odločilna leta njegovega življenja. Pariz je takrat bil center civiliziranega sveta, vir vseh novih političnih in kulturnih gibanj. Pariška leta so Herzlu dala vpogled v delovanje francoske administracije in evropske politike. Prav tako je bil takrat spet soočen z židovskim vprašanjem, kajti to so bila leta panamskega škandala in začetek afere Dreyfus. V to so bili vpleteni Židi in čutil se je porast antisemitizma v Franciji in drugih evropskih deželah. Židovska tema je začela preokupirati Herzla in se vse pogosteje začela pojavljati v njegovem pisanju. V treh tednih je napisal dolg memorandum, ki je vseboval vse osnovne ideje, ki jih je pozneje razvil v delu *Der Judenstaat* (Židovska država). S tem je želel doseči tiste Žide, ki so imeli finančne možnosti za uresničitev njegovih načrtov, kot so bili baron von Hirsch in družinski klan Rothschildov, ki so se do zdaj ukvarjali le s človekoljubnimi podvigi za svoje ljudstvo. Ampak pri bogatih Židih je naletel na gluha ušesa. Odločil se je objaviti svoje ideje v obliki novele in tako je tri tisoč izvodov *Židovske države* izšlo pri založbi Breitenstein februarja 1896. (Hazony 2000: 100–103)

Osnovne ideje lahko na kratko povzamemo: svet potrebuje židovsko državo iz preprostega razloga, ker židovski narod potrebuje takšno rešitev. Res je, da je bil Herzl s svojimi mislimi pred svojim časom in trpljenje še ni bilo tako akutno, tako da je ta ideja še bila v domeni politične fantazije. Herzl je videl antisemitizem, kot večina njegovih asimiliranih sodobnikov, kot anahronizem, ostanek srednjega veka. Ampak njegova napoved ni bila optimistična. Sklepal je, da etični razvoj ljudi še dolgo ne bo na ravni sožitja z drugačnimi in da se lahko do takrat zgodi marsikaj. To se je takrat slišalo pretirano, ampak še preveč optimistično, kot je pokazala poznejša zgodovina. Židje so zaradi antisemitizma ostajali en narod, kljub poskusom asimilacije z njihove strani. Zato

je Herzl predlagal organiziran eksodus Židov (ki si to želijo) v Sveto deželo pod nadzorom neke krovne organizacije.

Herzl seveda ni bil prvi, ki je iskal obljubljeno deželo. Zgodba o povratku je stara najmanj toliko kot sam izgon. Ob koncu 16. stoletja se je tisoče izgnanih španskih Židov naselilo na območju Safeda, Tiberiasa, Hebrona in Jeruzalema (Hazony 2000: 97). Njim so se skozi zgodovino pridruževali posamezniki in skupine iz Evrope in Otomanskega cesarstva, vsi skupaj so tvorili jedro židovstva v Palestini, ki je bilo majhno, vendar ni nikoli popolnoma izginilo.

Herzl je živel še osem let po publikaciji *Židovske države* in to so bila hektična leta diplomatske in organizacijske dejavnosti. Prva naloga je seveda bila ustvariti močno množično gibanje. Njegova ideja pridobiti bogate Žide in izvesti 'revolucijo od zgoraj' je morala biti opuščena. Vendar je Herzl prav tako vedel, da ni mogel pričakovati podpore drugih razredov brez nekih uspehov na diplomatskem področju. Glavna naloga je bila dokopati se do nekega zagotovila turškega sultana, pod katerim je bila takrat Palestina, da bi se lahko tam začeli naseljevati evropski Židje. S tem je igral na karto evropskih diplomatskih odnosov s sultanom, evropskim vladarjem je obljubljal elegantno in dokončno rešitev židovskega vprašanja v Evropi. Medtem je sam organiziral prvi Svetovni cionistični kongres (29. avgust 1897), ustanovil je centralni cionistični časnik (*Die Welt*) in opravljal vsakodnevne opravke, ki jih je zahtevala novonastala organizacija. Poleg tega je še vedno pisal za svoj stari časnik *Die neue freie Presse*, kajti to, in ne njegova vodilna vloga v cionističnem gibanju, je bila vstopnina v prostore evropske oblasti.

Na svetovnem cionističnem kongresu se je zbrala židovska smetana iz vsega sveta, ki je imela vsaj eno skupno točko: vsi so verjeli, da je edini izhod za židovski narod mednarodno priznana državna tvorba v Palestini. Določili so tudi temeljna načela nove organizacije in metode, s katerimi bi bilo lahko to doseženo (Laqueur 1972: 106):

- programsko spodbujanje naselitve v Palestini z židovskimi kmetovalci, delavci in tistimi iz drugih poklicev,

- unifikacija in organizacija vsega židovstva v lokalne in širše skupine v skladu z zakoni države, v kateri živijo,
- povečanje židovskega samozavedanja in narodne samozavesti,
- začetni koraki za pridobitev konsenza različnih vlad, ki je potreben za uresničitev ciljev cionizma.

Odločeno je bilo tudi, da cionistični kongres postane vrhovni organ gibanja, njegov izvršilni organ pa upravni odbor, sestavljen iz 25 voljenih delegatov. Volilno pravico je imel vsak, ki je bil star nad osemnajst let in je plačeval članarino (približno 25 centov). V diskusijah je bilo prvič predstavljenih veliko idej in predlogov, ki so se v poznejših letih pokazali za pomembne projekte cionizma. Npr. Bodenheimer je predlagal ustanovitev cionistične banke in centralnega fonda, Herman Shapira, profesor matematike v Heidelbergu, je predlagal ustanovitev hebrejske univerze v Palestini ...

To je bil mejnik v moderni židovski zgodovini in je ponovno odprl javno razpravo o cionizmu, kjer so se pojavljali močni argumenti za to idejo in tudi proti njej. Sam Herzl pa je, kot enoglasno izvoljeni predsednik Cionistične organizacije, dobil močnejše ozadje pri pogajanjih z vodilnimi evropskimi možmi. Zelo pomembno je bilo tudi njegovo srečanje s predstavniki ruskih Židov, ki so s sedemdesetimi odposlanci predstavljali najmočnejši odbor na kongresu. Herzl je bil navdušen nad temi ljudmi, ki jih prej, z določenimi izjemami, sploh ni poznal. Ruski odposlanci so ga sprejeli kot svojega vodjo, vendar ne brez zadržkov. Weizmann, ki je Herzla spoznal na drugem kongresu, je pozneje zapisal, da si je Herzl zadal ogromno nalogo, ne da bi se prej dodobra pripravil. Motilo ga je tudi njegovo preveliko prilizovanje židovskemu kleru – rabijem.

Drugi cionistični kongres, ki je bil organiziran naslednje leto, je bil odraz rasti gibanja. Število delegatov se je podvojilo na štiristo in število organiziranih cionističnih skupin v svetu se je povzpelo s 117 na 913. Večina Herzlove dejavnosti v prihodnjih letih je bila usmerjena v zbiranje finančnih sredstev, kar pa ni bila njegova najljubša dejavnost in organizacija je imela katastrofalno malo denarja. Njegova diplomatska dejavnost se je koncentrirala na obiske pri turških veljakih in tudi samem sultanu, veliko se je tudi

zanašal na pomoč nemškega cesarja, ampak ne eno ne drugo do konca njegovega življenja ni prineslo otipljivih rezultatov.

Herzl se je odločil, da bo svetovni židovski kongres organiziran vsako leto, ker se je bal, da bi gibanje zaradi prevelikega časovnega intervala izgubilo svoj zagon. Tretji kongres je bil v Baslu avgusta 1899, četrti točno eno leto pozneje v Londonu, peti spet v Baslu decembra 1901 in šesti, zadnji, v katerem je sodeloval, spet v Baslu avgusta 1903. Prvi kongres, majhen in improviziran, kot je bil, je vzbudil neverjetne emocije, poznejša srečanja, ki so postajala vse številčnejša, pa so postajala vse bolj organizirana in s tem bolj formalna po duhu. Kongres je vedno odprl Herzl s kratkim pozdravom in programskim izvlečkom. Sledila so mu različna poročila o položaju svetovnega židovstva, ki so v glavnem govorila o materialnem propadanju vzhodnoevropskih Židov in njihovih moralnih in duhovnih prošnjah zahodu po odrešitvi. Še manj optimizma so dajala finančna poročila, ki so kazala, da bogati Židje očitno nočejo vlagati v to novo gibanje. V Herzlovih pogajanjih se je pokazal določen uspeh pri britanski vladi, ki mu je ponudila ozemlje za naselitev evropskih Židov v svoji kolonialni provinci Ugandi, v vzhodni Afriki. Sila je bila velika, kajti v vzhodni Evropi se je pritisk na Žide povečeval iz dneva v dan, turška vlada pa je strogo omejevala vsakršno priseljevanje v Palestino in židovsko kupovanje zemlje. Vendar je načrt propadel, delno zaradi prevelike organizacijske zahtevnosti, še bolj pa zaradi velikega pritiska znotraj gibanja, da za naselitev ne pride v poštev nobeno drugo ozemlje kot Palestina.

Herzl ni doživel sedmega cionističnega kongresa, saj se je pred tem njegovo zdravje drastično poslabšalo. Umrli je 3. julija 1904, v štiriinštiridesetem letu, in njegova smrt je prinesla ogromen šok za gibanje, ki ga je dejansko ustvaril on sam. Otipljivih rezultatov to gibanje do takrat še ni doseglo, vendar je vsaj opozorilo širšo evropsko in svetovno javnost na težave takratnega židovstva.

1.5 Prvi Aliyah

Med letoma 1882 in 1903 je prišlo v Palestino okoli 25.000 Židov, to je bila največja vrnitev v (pra)domovino od španskega dekreta o izključitvi. Ta porast v imigraciji se imenuje prvi Aliyah – prvi imigracijski val, ki je bil dejansko sestavljen iz dveh delov: prvi je bil v letih 1882–1884, drugi pa v obdobju 1890–1891. Veliko Židov je v Palestino prišlo zaradi vpliva cionizma, še več (verjetno večina) pa je pobegnila pred carsko represijo in pogromi ali pa so bili religionisti, ki so hoteli živeti s študijem tore in molitvijo v sveti deželi. 95 odstotkov se jih je naselilo v mestih Jeruzalem, Jaffa, Hebron in Haifa. (Sachar 2000: 24)

1.6. Prva kriza mladega gibanja

Po Herzlovi smrti se je razširilo prepričanje, da se cionistično gibanje bliža svojemu koncu. To gibanje je ustvaril Herzl in člane je združevala predvsem lojalnost do njihovega vodje, ki je bil obenem predsednik in prerok, za sabo pa ni pustil nobenega dostojnega naslednika.

Na sedmem cionističnem kongresu v Baslu julija 1905 je bila sprejeta kompromisna rešitev, da se ne spodbuja nenačrtovana kolonizacija Palestine, temveč naj se dela v duhu ojačitve židovske pozicije v Palestini v kmetijstvu in industriji (na čim bolj demokratičen način). Prav tako je bilo izvoljeno novo izvršno telo (Laqueur 1972: 137):

- zadolženi za praktične zadeve; profesor Warburg, Ussishkin in Kogan Bernstein,
- zadolženi za zadeve politične narave; Leopold Greenberg, Jacobus Kann in Aleksander Marmorek.

Predsednik tega telesa in celega gibanja je postal David Wolffsohn, ki je v svojem uvodnem govoru – malo preuranjeno – izjavil, da je krize konec.

David Wolffsohn je bil star devetinštirideset, ko je prevzel vodenje gibanja. Rodil se je v Litvi, blizu nemške meje, dobil je tradicionalno židovsko izobrazbo in se posvetil trgovanju z lesom. S svojo firmo s sedežem v Kölnu je doživel velik ekonomski uspeh. Od mladih let se je navduševal nad cionistično idejo in nad svojo židovsko kulturo.

Wolffsohn ni zanemaril stikov, ki jih je vzpostavil Herzl. Obiskal je Rothschilde v Parizu in je bil rahlo bolj uspešen kot njegov predhodnik, saj je pridobil vsaj nekaj platonične podpore. Dvakrat je obiskal Konstantinopel; prvi obisk je imel namen prepričati turške oblasti, da prekličejo prepoved priseljevanja Židov in da se ustanovi mešani turško-židovski imigracijski komite. Takrat je Turčija padla v finančno-politično krizo in mladoturško gibanje je odstavilo sultana. Spremembe v Turčiji so vzbudile optimizem med cionisti. Padec absolutističnega režima in demokratični manifest, ki ga je izdalo mladoturško gibanje, sta dajala vtis, da je nova vlada pripravljena izpolniti nekatere zahteve manjšin v bivšem Otomanskem cesarstvu. Vendar so bile takšne napovedi preveč optimistične. Ne glede na deklaracijo o decentralizaciji niso imeli mladoturki niti najmanjšega namena razdrobiti cesarstvo, prav nasprotno.

Zadnja leta pred 1. svetovno vojno ni imel cionizem nobene jasne zunanjepolitične orientacije. Poskušal si je najti prijatelje, kjer koli je bilo to možno. Herzl je verjel, da bo pridobil podporo cesarja, toda ta iluzija je hitro splahnela; Nemčija ni bila zainteresirana. Nič boljše ni bilo v Veliki Britaniji. Za Britance je bila Cionistična organizacija samo orodje nemške zunanje politike, konec koncev je imela sedež v Nemčiji in tudi večina vodilnih članov je izhajala iz nemškega kulturnega zaledja. Prav tako je bilo malo storjenega, da bi si pridobili francosko podporo. Pichon, vodja francoske diplomacije, je vendarle izrazil določeno simpatijo v pogovoru z Nordaoum, ki je prvi predvidel spopad interesnih sfer med Londonom in Parizom na območju levanta.

Na gori Karmel, severno od Jaffe, je bilo kupljeno urbano ozemlje, tam je bil zgrajen Tel Aviv, ki je leta 1914 štel že 1500 prebivalcev. Poskusi, da bi se vključil zasebni kapital, niso bili preveč uspešni, vendar je pred vojno bilo ustanovljenih nekaj malih in srednje velikih podjetij; npr. tovarna cementa in opeke, kultura in predelava sladkorne pese in

strojniška delavnica. Največje podjetje je ustanovila *Bezazel* - umetniška šola za proizvodnjo preprog, lesenih skulptur in podobnih izdelkov (Sachar 2000: 586). V Jaffi je bila ustanovljena hebrejska srednja šola, v Jeruzalemu pa pedagoška fakulteta. Nemški *Hilfsverein* je ustanovil tehnično srednjo šolo in še druge institucije. Položeni so bili temelji za mrežo čistih židovskih šol, ki jih je sponzorirala Cionistična organizacija. Jeruzalem je imel dva dnevna časopisa v hebrejščini, nacionalno knjižnico, nekaj založniških hiš, športno združenje in gledališče. V javnem življenju se je uporabljala hebrejščina. Za vse cioniste je bila uvedba hebrejskega jezika velik dosežek in temelj narodovega obstoja.

Kljub poznemu začetku organiziranega ekonomskega in kulturnega življenja v Palestini je Cionistična organizacija do leta 1914 za seboj imela pomembne dosežke. Židje v Palestini so sestavljali večji odstotek celotnega prebivalstva kot v kateri koli drugi državi. Prav ti so pokazali, da so Židje lahko uspešni kmetovalci, ki so v novih naselbinah uvedli nove in visoko učinkovite oblike življenja v komuni. Kljub temu je bilo židovstvo v Palestini popolnoma odvisno od sredstev Cionistične organizacije in dobre volje turških oblasti. Hkrati se je številčno večalo arabsko prebivalstvo v Palestini.

1.7 Cionizem – vzhod in zahod

Glavna vira rekrutiranja cionističnih privrženecv sta bili vzhodna in zahodna Evropa, ampak vsaka je dala privrženecv iz različnih družbenih razredov. Na vzhodu so cionisti izvirali iz bolj tradicionalnih krogov, in sicer iz množic, ki so govorile jidiš. Večina od teh je (še vedno) imela tradicionalno religiozno izobrazbo in je bila vzgojena v strogem židovskem duhu. Bili so veliko bližje zgodovinskemu judaizmu kot cionisti na zahodu, ki so bili večinoma vzgojeni z relativno malo židovskimi elementi. Ti so bili postasimilacionisti, ki so po sanjah o emancipaciji in integraciji doživeli veliko razočaranje. Ponavadi so bili visoko izobraženi v vseh vejah znanosti, vendar jih je bilo relativno malo. Cionistično gibanje je predstavljalo fuzijo teh dveh sil. (Beit Hallahmi 1993, 35)

S širitvijo gibanja so lokalne organizacije začele igrati večjo vlogo v cionistični politiki. Ruska veja je bila daleč najmočnejša, kajti Rusija in Poljska sta bili osrčje cionistične ideje, ker je tam bilo židovsko vprašanje najbolj akutno. Ruski cionizem je igral glavno opozicijsko vlogo Herzlovi in Wolffsohnovi politiki znotraj gibanja, vendar ni imel dovolj konstruktivne vloge kljub svoji številčni premoči. Trpel je zaradi najrazličnejših pomanjkljivosti; imel je sporen status v domovini, konstantno so ga napadale uradne oblasti. Izgubil je mnogo sposobnih članov zaradi emigracije v Palestino in druge države. Po letu 1905 se je ruski cionizem zapletel v rusko in rusko-židovsko politiko, to pa mu je odvzemalo veliko energije. Židje so zahtevali polno enakopravnost in demokratizacijo ruskega družbenega in političnega življenja.

Na volitvah v duma so za dosego tega cilja sodelovali z drugimi židovskimi skupinami, vendar brez velikega uspeha. V prvi dumi je bilo trinajst židovskih predstavnikov, v drugi šest in v tretji dva. Oblasti niso težko manipulirale z volitvami, medtem ko so Židje morali tekmovati z ruskimi volilci in tistimi drugih nacionalnosti. Volilni boj na Poljskem jih je pripeljal v konflikt s poljskim nacionalnim gibanjem. To se je pozneje manifestiralo z bojkotom židovskih trgovin. Revolucionarnemu dogajanju v letih 1905–1906 so sledila leta represije, ki so močno udarila po vsakršni cionistični dejavnosti.

V Nemčiji cionistično gibanje ni naletelo na takšne ovire. Ustanovljeno je bilo v Kölnu maja 1897, malo pred prvim kongresom, vodstvo sta od začetka prevzela Wolffsohn in Bodenheimer. Ker niso imeli svojega časopisja, so se nemški cionisti težje predstavljali širši javnosti. Stanje se je spremenilo z ustanovitvijo *Jüdische Rundschau* leta 1902. Število donatorjev se je povzpelo s 1300 leta 1901 na 8000 leta 1914 (tretji po velikosti, po Združenih državah in Rusiji, ki so imele veliko večje židovske skupnosti) (Sachar 2000: 180). Člani so bili predani moški in ženske, nekateri od njih '*Ostjuden*', prišleki iz vzhodne Evrope, drugi pa iz asimiliranih družin, ki so čutili akutno anomalijo v obstoju židovstva, celo v relativno prijaznem ozračju cesarske Nemčije.

Kako razložiti dejstvo, da se je relativno mala skupina Židov v Nemčiji priključila gibanju in da je bila večina aktivno proti? Kljub temu da so bile nekatere službe za Žide

prepovedane, je bila večina zadovoljna s svojo domovino. Antisemitizma je bilo manj kot v Franciji ali Avstriji, da ne omenjamo vzhodne Evrope. Kljub nekaterim neljubim potezam političnega sistema je bila Nemčija t. i. *Rechtsstaat*. Bilo je nepredstavljivo, da bi državljana aretirali brez pravnega postopka. Država je bila celo tako liberalna, da je tolerirala manjšino, ki se je zavzemala za lojalnost državi, ki še ni bila ustanovljena (Izrael). Potrebna sta bila svetovna vojna in vzpon nacizma, da je cionizem dobil večino simpatizerjev.

Herzl si je vedno veliko obetal od Velike Britanije, kjer je užival tudi močno podporo tamkajšnjega židovstva. Vendar so ga zavrnilo tako Rothschildi kot vodilni v anglo-židovskem establišmentu. Po drugi strani pa je pri drugih starih in spoštovanih židovskih družinah, kot so bili Montefiori, Montagui in D'Avigdori, vedno obstajala platonska simpatija do naseljevanja Židov v Palestini, ki se je pokazala ključna pri domačem političnem vplivanju. Večina tamkajšnje skupnosti pa je bila, kot v Nemčiji, indiferentna ali celo sovražna do gibanja.

Ameriško cionistično gibanje je nastalo julija 1898 v New Yorku in je takoj dobilo široko članstvo, vendar malo politične moči, kajti člani so bili večinoma revni imigranti iz vzhodne Evrope. Preboj je prišel med prvimi leti (prve) vojne v Evropi, ko so za vodjo izvolili Luisa Brandeisa. Brandeis je bil eden najbolj spoštovanih ameriških odvetnikov in pozneje sodnik vrhovnega sodišča. Sprva ni imel veliko stikov z židovskim življenjem in tradicijo, od trenutka, ko je slišal za cionistično idejo, pa ji je posvetil večino časa in energije. Predsednik ameriške veje je bil od leta 1914 do izvolitve na vrhovno sodišče. Od njegovega predsednikovanja dalje je bilo članstvo v organizaciji nekaj spoštovanja vrednega in zato privlačnega za močnejše in vplivnejše židovske družine. (Sachar 2000: 55)

1.8 Drugi Aliyah

Mladi moški in ženske, ki so začeli prihajati v Palestino iz Rusije med letoma 1904–1905, so sestavljali t. i. drugi Aliyah in so bili v glavnem idealisti z močnimi romantično-

mističnimi čustvi do Palestine. Bili so sinovi in hčere družin nižjega srednjega razreda iz Poljske in Rusije, mnogi od njih najstniki, polni zagona in optimizma, da ustvarijo novo družbo. Ponovno so kolonizirali domovino, ki je bila vzeta židovskemu ljudstvu zaradi cele vrste zgodovinskih nesreč. Morali so se navaditi na trdo delo na nerodovitnih poljih in nasadih, česar prej niso bili vajeni. Drugi val ni bila homogena skupina ljudi, čeprav je bila večina mladih, neoženjenih in iz Rusije. Niso imeli niti skupnega jezika. Glavnina je prišla iz Belorusije, vzhodne Poljske in Litve. Vsi so odraščali v tradicionalnem židovskem okolju in so govorili večinoma jidiš ali nekaj hebrejščine.

Življenjske razmere so bile zelo slabe, celo za vzhodnoevropske standarde. Prišleki so živeli v šotorih ali kolibah. Morali so prenašati malarijo, kače, škorpijone, nadležne žuželke in nadzornike, ki so oteževali delovne razmere. Dela je bilo premalo, saj so raje zaposlovali Arabce, ki so bili cenejši in manj zahtevni. Velika večina, več kot 80 odstotkov tistih, ki so prišli med letoma 1904 in 1906, da bi zgradili Eretz Israel (domovino Izrael), je v nekaj mesecih zapustila deželo in se vrnila v Rusijo ali nadaljevala pot v Ameriko. Tisti, ki pa so ostali, so postali jedro delavskega cionizma in pozneje dali vodje za cionistično gibanje in ne nazadnje za novo državo Izrael (David Ben Gurion, Yitzhak Ben Zvi, Berl Katznelson, Levi Eshkol ...). (Beit Hallahmi 1993, 69)

1.9 Prva svetovna vojna in Balfourjeva deklaracija

Kljub napredkom z židovskimi naselbinami v Palestini pa so te naselbine ostale najranljivejši faktor v Cionistični organizaciji po izbruhu prve svetovne vojne. Vojna je ogrozila ves napredek, ki je bil dosežen v preteklih treh desetletjih. Revnejši sloji so bili še v posebej težkem položaju, saj se je zaradi vojnih razmer in propadanja deželne ekonomije širila lakota. Pred vojno je bilo za kristjane in Žide tradicionalno, da se izognejo vpoklica v turško vojsko s plačevanjem posebnega davka. Ta alternativa je bila zdaj onemogočena. Po letu 1915 se je turška vlada odločila čim bolj zmanjšati neturške manjšine v Otomanskem cesarstvu, ker so po njenem mnenju predstavljale rizični varnostni element v državi, kljub temu da sta Ben Gurion in Ben Zvi (pozneje prvi in

drugi predsednik vlade države Izrael) turškim oblastem ponudila ustanovitev židovske milice, ki bi pomagala pri obrambi države, vendar je turška vlada to strogo prepovedala. Potem se je začelo obdobje terorja v židovskih naselbinah in drugod (armenski genocid).

Po izbruhu 1. svetovne vojne je Palestina pridobila nov pomen pri kalkulacijah antantnih sil. Britanija je vso svojo vojaško aktivnost na Bližnjem vzhodu usmerila v obrambo Sueškega prekopa, ki so ga turške sile dvakrat ogrožale, in sicer januarja 1915 in avgusta 1916. Kljub temu da so jih obakrat odvrnili, se je britanska pozornost usmerila tja, od koder so napadi prišli, torej tudi na območje Palestine. Nova strategija je bila mobiliziranje neturškega prebivalstva za skupni boj proti Turkom. (Sachar 2000: 92)

Cionistična organizacija je bila ob izbruhu vojne daleč od močne pogajalske pozicije. Dejstvo je bilo, da še nikjer v svetu v židovskih skupnostih cionizem ni pridobil večinske podpore; v vzhodni Evropi so se raje priključevali delavskim gibanjem, na zahodu pa so bili akulturirani in ortodoksni krogi od nekdanj sumničavi in odklonilni do te ideje. Sama vojna je razbila vezi znotraj organizacije. V ta namen je bil ustanovljen Urad za cionistične zadeve v nevtralnem Kopenhagnu leta 1914, ki pa ni bil učinkovit. Glavni voditelji so ostali v svojih državah in to je povzročilo difuzijo centraliziranega delovanja, ki je bilo pogoj za učinkovitost. Povsod so se cionisti trudili pokazati, da so na strani pripadajoče vlade, kjer so bili državljani.

Po letu 1914 pa so se nepričakovano otoplili odnosi med angleško vejo Cionistične organizacije in britansko vlado. Največje zasluge za to si je lastil takratni predsednik britanskega cionističnega gibanja, takrat štiridesetletni dr. Chaim Weizmann, profesor kemije na Univerzi v Manchestru. Preko poznanstev se je seznanil s takratno in bodočo politično elito, npr. ministrskim predsednikom Lloydom Georgeem, Winstonom Churchillom in lordom Robertom Cecilom. Ta odnos se je še bolj utrdil, ko je opravil pomembno nalogo za britansko admiraliteto. Marca 1916 so ga, kot priznanega kemika, poklicali v London, da pomaga pri kroničnem pomanjkanju acetona, ključni sestavini mornariških eksplozivov. Po dveh letih laboratorijskih poskusov mu je uspelo – iznašel je nov fermentacijski proces. Na podlagi teh močnih poznanstev je lahko britanski vladi

posredoval idejo o 'britanskem protektoratu nad židovsko pradomovino' in ta ideja je bila presenetljivo dobro sprejeta. Trenutek odločitve o novi bližjevzhodni politiki je prišel, ko je leta 1916 Lloyd George postal ministrski predsednik in Balfour zunanji minister, oba pa sta zagovarjala politiko sodelovanja s cionisti. (Hazony 2000: 163-166)

8. novembra 1917 je bilo prvič objavljeno besedilo Balfourjeve deklaracije, kar je povzročilo poplavo pohval in odobravanj z vsega sveta, seveda največ iz židovske diaspore. Reakcije držav so bile različne; ameriški predsednik Wilson je dal zeleno luč, toda Amerika je uradno ostala neopredeljena do tega vprašanja. Francija je sprejela deklaracijo kot razdor Sykes-Picot sporazuma, ki je že pred tem opredelil interesne sfere Anglije in Francije na Bližnjem vzhodu. Boljševiki v Rusiji so deklaracijo imeli za še eno imperialistično potezo zahoda in Žide kot njihove lakaje. Države centralnih sil, s katerimi je bila Britanija takrat v vojni, pa te deklaracije seveda niso priznavale. Ampak tudi Weizmann ni bil zadovoljen z besedilom deklaracije. Samo besedilo (glej prilogo 1) je bilo napisano tako previdno, da ni dajalo Židom nobenega zagotovila za ustanovitev nacionalne države ali avtonomije na območju Palestine. Poleg tega je bil problem sama narava dokumenta, saj ni bil pravno zavezujoč, ampak le politično. (Novak 1969: 23)

Kljub vsemu je bila Balfourjeva deklaracija do takrat drugi najpomembnejši dogodek v zgodovini političnega cionizma, takoj za izdajo Herzlovega *Judenstaata* in prvega cionističnega kongresa.

1.10 Tretji Aliyah

Število židovskih naseljencev je zaradi vojnih razmer padlo na 55.000, leta 1919, ko Palestina še ni bila uradno odprta za naseljevanje, pa je začelo skokovito naraščati s tempom 1000 ljudi na mesec iz vzhodne Evrope; rezultat tega je bilo 37.000 novincev med letoma 1919–1923. 60 odstotkov od teh je bilo mladih in neoženjenih in veliko več je bilo moških kot žensk (72:28). Ta imigracijski val se zato šteje za največjega in najpomembnejšega. Večina imigrantov je istočasno bežala pred revolucijo, protirevolucionarnimi pogromi in državljansko vojno. Veliko jih je prišlo z iluzijo o

skorajšnji ustanovitvi Izraelske države oziroma zaradi nemogočih razmer v povojni vzhodni Evropi. (Sachar 2000: 144)

Srečanje med pripadniki drugega in tretjega vala ni minilo brez napetosti in konfliktov. Obstajale so nepremostljive razlike v ozadjih, iz katerih so izhajali, različnih odnosov do stvari in politične orientacije. Generacijski prepad se je manifestiral v večjem radikalizmu mlajše generacije. Ampak vodje iz drugega *Alije*, ki so zdaj imeli že ogromno izkušenj, so ohranili svojo dominacijo do konca, tako da so mlajši komaj po njihovi upokojitvi lahko prevzeli vodilne položaje v novi državi Izrael (npr. Golda Meyerson Meir).

1.11 Nastanek mandata

Britanija je bogato požela sadove zmage na Bližnjem vzhodu. Do decembra 1918 je dvignila svojo zastavo na ozemlju Sirije, zahodne Turčije, Palestine, Mezopotamije in spodnjega Irana, kar je vključevalo vse stare tranzitne poti med Mediteranom in Indijskim oceanom. Francozi so postavili svojo civilno upravo na obalnem območju Sirije, medtem ko so hašemitski Arabci upravljali svoje zadeve v notranjosti.

Medtem ko je upravni nadzor nad Sirijo med Arabci in Francozi še čakal na razplet na pariški konferenci, pa ni bilo več nobenih razhajanj, da Sirija postane posebna mandatna odgovornost Francije, Britanija pa dobi Irak in Palestino kot mandatno ozemlje. Vrhovni svet mirovne konference je uradno potrdil tak dogovor v San Remu 25. aprila 1920. Vendar ne Britanci ne Židje niso bili zadovoljni s trenutno porazdelitvijo meja v Sveti deželi. Na podlagi obširnih geografskih in geoloških raziskav so Weizmann in cionisti prosili Vrhovni svet, da bi Palestina na severu mejila na obronke Libanonskega gorovja, porečja Jordana in goro Hermon; na vzhodu na Transjordansko puščavo in na jugu na zaliv Akabe. Britanci so s svoje strani lahko samo zagovarjali takšno razporeditev, saj bi jim povečala njihov mandat. Njihov glavni štab je nenehno pozival k razširitvi mej Palestine na severovzhod, da zaščiti železniške poti iz Sredozemlja; medtem je Balfour zagovarjal cionistične zahteve do vodnih virov zgornjega Jordana in reke Litani. (Novak 1969: 30)

Vendar se Francozi niso hoteli sprijazniti s tem predlogom in so zagovarjali meje 'velikega Libanona', ki je vključeval tudi severno Galilejo. Po mnogih pogajanjih z Britanci so našli kompromisno rešitev in maksimalistične zahteve cionistov so bile ignorirane. London si je zagotovil vse strateške cilje, in sicer zaščitno ozemlje zraven Egipta, vključno z uporabo Haife kot sredozemskega mornariškega pristanišča; izgraditev železnice in naftovoda iz Iraka do morja je bila prav tako možna znotraj novih meja Palestine. 4. decembra sta oba ministrska predsednika dokončno podpisala pogodbo o meji.

Ta pogodba je pomenila boleč korak nazaj za cioniste. Na severu in severovzhodu je bila dežela prikrajšana za najpomembnejše vodne vire, vključno z reko Litani, ki je ključni pritok Jordana, izviro, ki prihaja iz gore Hermon in večjim delom reke Jarmuk. Nove meje so ignorirale zgodovinsko celoto Palestine 'od Dana do Beršebe', kot je bilo izrečeno v prvotnih pogajanjih za Balfourjevo deklaracijo. S tem da meje niso zajemale geografskih meja, je postala dežela ekonomsko in vojaško skrajno ranljiva do današnjega dne.

Ko je Allenbyjeva vojska 1917–18 okupirala Palestino, je prišla v najbolj oddaljen in samotni košček otomanskega levanta. Dežela je bila nerodovitna, okužena z malarijo, ekonomsko uničena zaradi zavezniške blokade in strahovladja turške uprave. Tu je živelo le še 560.000 Arabcev in okoli 55.000 Židov (Sachar 2000: 116). Prva naloga je bila zagotoviti dovolj hrane in zdravil, kar so Britanci takoj pripeljali iz Egipta. Začela je prihajati prva humanitarna pomoč iz Amerike. Naslednja naloga je bila oživiti deželno upravo in ekonomijo, kar je Britancem, po starem kolonialnem receptu in pod različnimi guvernerji, do neke mere tudi uspelo.

1.12 Četrta Aliyah

Leta 1922 se je začel nov val imigracij, ki je sledil koncu 'velike' vojne. Svoj višek je doživel leta 1924 z nepričakovanim influksom množice poljskih Židov. Prišli so večinoma kot ekonomski begunci. Varšavska vlada je v tem času gledala na svoje manjšine z nezaupanjem in s šovinizmom, kar je prizadelo tudi 3 milijone tam živečih Židov. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja je poljski finančni minister Wladyslaw Grabski nacionaliziral tiste veje industrije in trgovine, v katerih so bili Židje najmočneje zastopani, Žide odpustil in zaposlil Poljake. Iz tega je sledilo, da je tretjina vseh židovskih trgovcev bankrotirala in emigracija je postala edina rešitev. Med letoma 1924 in 1928 je okoli 70.000 Židov prišlo v Palestino. Prihod četrtega vala, ki je prav tako vključeval 8.000 Židov s Kavkaza in iz Srednjega vzhoda, je povečal židovsko populacijo v Palestini s 84.000 v letu 1922 na 154.000 leta 1929 (Novak 1969: 36).

1.13 Britanski pomisleki in arabski odpor

Od leta 1917 do 1920 je bila Palestina pod britansko vojaško oblastjo. Cionistom se je mudilo, da bi čim prej organizirali čim množičnejše priseljevanje in dosegli večino v deželi. Britanska uprava jim pri tem ni nikoli dajala posebne podpore. Za odnose med metropolo in kolonijo (mandat namreč ni bil nič drugega kot prikrita oblika kolonialne oblasti) je bilo značilno tudi to, da so iz ministrstva za kolonije dajali kar najmanj navodil lokalni upravi glede uveljavljanja Balfourjeve deklaracije in pozneje raznih 'belih knjig'.

Prvega julija 1920 je vojaško administracijo zamenjala civilna uprava. Prvi visoki komisar njegovega veličanstva je postal sir Herbert Samuel. Uprava se je najprej lotila urejevanja priseljevanja Židov. V manj kot štirih mesecih se je priselilo okoli 10.000 novih Židov. Kmalu za tem so se Arabci prvič uprli. Trinajst Židov je umrlo in Arabci so napadali vedno več židovskih naselbin. To je bil začetek ponavljajočih se in vedno pogostejših arabskih uporov. Za Arabce so bila to leta razočaranja. Sanje o neodvisnosti, ki so prišle z razpadom otomanskega imperija, so se po vojni, ko so prišli na dan tajni dogovori kolonialnih sil, razblinile in večina arabskega sveta se je spet znašla pod tujim

gospostvom. Iz tega razočaranja in vse močnejšega nacionalizma se je rodil silovit odpor do navzočnosti tujcev. Prav ti upori so prisilili Britance in Francoze, da so v Siriji, Libanonu in Iraku popustili nacionalizmu vsaj toliko, da so dali tem deželam formalno samostojnost.

1. julija 1922 je britanska vlada izdala t. i. Churchill White paper, dokument, ki je na novo določal britanski mandat v Palestini in samo Balfourjevo deklaracijo. V njem je židovsko nacionalno domovanje omejeno na območje zahodno od Jordana in s tem je bila sama imigracija omejena glede na ekonomske kapacitete dežele. Prav tako je zavrnil nastanek čiste židovske države v prihodnosti, že zaradi velike večine arabske populacije. Ta dokument je 29. septembra sprejel tudi Svet Društva narodov. (Sachar 2000: 126–127)

'Bela knjiga' Peelove komisije iz leta 1939, ki je delala v Palestini (povod za to komisijo je bil splošen upor Arabcev, ki se je začel s šestmesečno stavko leta 1936 in je trajal s presledki do leta 1939) in je v svojem poročilu prvič omenila predlog o razdelitvi Palestine, saj naj bi bila Palestina tako židovska kot arabska. Komisija je predlagala, da naj bi razdelili Palestino na židovsko in arabsko državo ter majhno mednarodno ozemlje okoli Jeruzalema, ki bi imelo koridor do morja. Med Arabci je bilo to poročilo ugodno sprejeto in so se počasi odvrčali od podpore silam osi, med Židi in cionisti pa je naletelo na ogorčenje in nasprotovanje. (Novak 1969: 39)

Že od samega začetka mandata so se začela pojavljati nesoglasja med židovskimi naseljenci in Arabci ter britansko administracijo, ki očitno ni znala povezati svojih zagotovil, ki jih je dala tako Židom kot Arabcem. Za njih je bilo glavno ohranjati *status quo* za vsako ceno. Ko so cionisti zahtevali ustanovitev lastnih vojaških oddelkov, so jim to preprečili. To je povzročilo veliko hude krvi, saj britanske sile niso bile sposobne ali niso hotele učinkovito zavarovati židovskih naseljencev pred arabskimi napadi, ki so postajali vse hujši. Majhni incidenti so vse bolj zastrupljali atmosfero, ker se britanska uprava ni hotela zameriti nobeni strani, dejansko pa se je s tem obema.

Do leta 1932 se je ekonomska situacija v Palestini izboljšala in število imigrantov se je podvojilo. Leta 1933 jih je prišlo 30.000, največ do takrat. Medtem ko se je v Palestini položaj Židov izboljševal, pa se je v osrednji Evropi dramatično poslabšal. Cionisti so že od začetka svarili preostale Žide, naj ne verjamejo slepo v 'neizogibni napredek tolerance in liberalizma'. Ampak celo najbolj pesimistični med njimi niso bili pripravljeni na to, kar je sledilo. Leta 1933 je Adolf Hitler postal kancler Nemčije. Židovska reakcija sprva ni kazala zaskrbljenosti. Verjeli so, da Hitler ne bo izpeljal svojega norega političnega programa, da ne bi izzval mednarodne javnosti. Do aprila, po antižidovskih bojkotih in prvih koncentracijskih taboriščih, ni bilo več nobenih iluzij. Posledično se je med nemškimi Židi skokovito povečalo zanimanje za cionizem.

1.14 Peti Aliyah

Leta 1932 se je imigracija povečala na 12.500; leta 1933 na 37.000; leta 1934 na 45.000 in leta 1935 na 66.000 (Novak 1969: 36). Letni prirast je začel padati šele, ko je mandatna vlada uvedla nove omejitve. Pomembno je, da se je židovska populacija v Palestini med letoma 1932 in 1935 podvojila, kar je pomenilo največje število židovskih imigrantov v katero koli državo na svetu v tistem času. Večina jih je še vedno prihajala iz vzhodne Evrope, kjer je poljska in romunska judeofobija vedno bolj naraščala. Prvič pa so začeli prihajati begunci iz srednje Evrope, ki so bežali pred nacističnim antisemitizmom. Čeprav je bila ta skupina v manjšini med imigranti, pa je zaradi svoje kulture, spretnosti, znanja in kapitala, ki jih je prinesla s seboj, postala vodilna sila med palestinskim židovstvom. Ekonomsko so bili ti nemško govoreči imigranti uspešnejši od vseh drugih.

1.15 Evropska katastrofa

Položaj evropskega židovstva se je slabšal od začetka leta 1930. Leta 1935 se je z nürnberškimi zakoni kodificirala obširna protižidovska legislatura v Nemčiji. Leto pozneje so se omejitve rahlo omilile, ker je Nemčija gostovala poletne olimpijske igre v Berlinu. Vendar se je teror hitro spet vrnil, ko so tuji obiskovalci odšli. Novembra 1938 se je zgodila 'kristalna noč': uničevanje židovskih trgovin, požiganje sinagog in masovne

aretacije. Proces eliminacije Židov iz nemškega družbenega in ekonomskega življenja je trajal pet let, v Avstriji in na Češkoslovaškem pa že samo nekaj tednov. Sistematična eliminacija pa se je začela po zavzetju Poljske in invaziji na Rusijo. Do leta 1939 je tisočem Židov uspelo emigrirati, ko se je past dokončno zaprla. Na posebnem sestanku se je nacistična elita 20. januarja 1942 v Berlinu odločila za 'dokončno rešitev židovskega vprašanja', fizično uničenje evropskega židovstva.

Fašistična in antisemitska gibanja so se pod nemškim vplivom vse bolj začela širiti po stari celini. Celotna Italija, ki je zmeraj zagotavljala, da je ubrala svojo pot fašizma in se je odrekla antisemitizmu, je pod nemškim vplivom leta 1938 sprejela protižidovske zakone. V Bukarešti je vlada Goga Cuze leta 1938 objavila, da se državljski status vseh romunskih Židov revidira in da jih približno polovica mora zapustiti državo. 'Teleki zakon', ki ga je izdal madžarski parlament leta 1938, je odredil, da bo okoli 3000 madžarskih Židov v naslednjih nekaj letih izgubilo svojo zaposlitev. Prepovedana jim je bila služba v državnih organih, v sindikatih in v drugih javnih pozicijah. Prav tako so bila razveljavljena vsa trgovinska dovoljenja za Žide. Položaj poljskih Židov se je prav tako slabšal od leta 1930 dalje. Bilo jih je okoli tri milijone, to je pomenilo 10 odstotkov celotne populacije. Bili so skoncentrirani v pet največjih mest, kjer so tvorili okoli 30 odstotkov lokalnega prebivalstva. Pogromi so se dogajali v večini poljskih mest, kjer je prav tako prišlo do večjih ali manjših bojkotov židovskih trgovin in storitev. (Laqueur 1972: 506)

Zahodne demokracije so bile kot paralizirane. Sprva so poskušale Hitlerja ignorirati, pozneje pa podkupiti. To se je izkazalo za drago, ponižujočo in končno neučinkovito metodo. Leta 1938 se je zdelo, da bo Hitler zavzel vso Evropo brez nekega resnega odpora. V Rusiji so se takrat pod Stalinom dogajale obširne čistke, Amerika pa je prav tako imela svoje probleme in se ni imela namena vmešavati še v evropske težave.

Ko je Herzl prvič pomislil na državo Izraelcev v Palestini, je imel v mislih postopno imigracijo, ne pa obče narodne katastrofe. Ne on in ne drugi židovski voditelji za njim niso nikoli trdili, da bi lahko dežela absorbirala vse Žide. Vendar so v dvajsetih in

tridesetih letih 20. stol. bili položeni temelji za naselitev stotine tisočev. Sredi tridesetih ni bilo več vprašanje, ali je cionizem dobra ali slaba ideja, temveč eksistencialna nuja. Skupnost je narasla na štiristo tisoč ljudi in je zrasla iz politične teorije v politično dejstvo.

Arabci so se bali postati manjšina v Palestini in čeprav so bili razdeljeni na pol ducata političnih strank, so prav vsi nasprotovali cionizmu. Militanti med njimi so se zatekali k nasilju in so za sabo potegnili še neekstremne sile. To gibanje se je napajalo iz uspehov nacizma in italijanskega fašizma in iz impotence zahodnih sil, da zaustavijo agresorja.

1.16 Druga svetovna vojna – holokavst

Prva zanesljiva poročila o masovnih pomorih so prišla leta 1942 iz židovske agencije v Švici. State Department je reagiral tako, da je prepovedal vsakršno diplomatsko komunikacijo takšne vsebine iz Švice. Konferenca na Bermudih leta 1943, ki je bila sklicana, da reši problem beguncev, je bila totalen polom. Celo julija 1944, ko se je vojna sreča že obrnila na stran zaveznikov in ko je obstajala realna možnost, da se reši več tisoč madžarskih Židov, zahod ni pokazal nobene pripravljenosti. Himmler in Eichman sta ponudila, da se ustavi prevoz Židov v Auschwitz – v zameno za deset tisoč tovornjakov. Vendar ko sta se Weizmann im Schertok sestala z britanskim zunanjim ministrom Anthonyjem Edenom, jima je bilo rečeno, da se s sovražnikom ne bo pogajalo. Vse, kar sta dobila, je bilo zagotovilo od Churchilla, da bodo po vojni vsi, ki so bili udeleženi v masovne poboje, usmrčeni (Sachar 2000: 139). Židovska agencija je prosila, da se koncentracijska taborišča v Auschwitzu bombardirajo, saj bi lahko s tem proces eksterminacije vsaj upočasnili. Vendar je bil odgovor isti: to je nemogoče. Ali bi lahko s tem kaj pomagali, ne bomo nikoli izvedeli. Edina popolnoma učinkovita metoda odrešitve je bila popoln poraz nacizma.

Ves obseg židovske katastrofe je postal znan leta 1944, vendar so komaj v zadnjih mesecih vojne padla v zavezniške roke prva uničevalna taborišča, kjer se je pokazala vsa grozljiva resnica. Vse do tega trenutka se je še upalo, da so bile novice o genocidu

pretirane in da je preživelo več Židov. Od treh milijonov poljskih Židov jih je preživelo manj kot sto tisoč; od 500.000 nemških Židov le 12.000 ... V Sovjetski zvezi naj bi bili, čeprav točne številke niso znane, nacisti pobili polovico vse židovske populacije. Le v redkih državah je preživela več kot polovica, npr. v Bolgariji, Italiji ali na Danskem. Vzrok je bil ali v zaščiti lokalne uprave ali zaradi določenih srečnih okoliščin. Grobo rečeno, je bilo od vsakih sedmih evropskih Židov med vojno ubitih šest. (Laqueur 1972: 559)

Ostanki ostankov evropskega židovstva so bili ob koncu vojne večinoma begunci. Desettisoči poljskih Židov so našli začasno zavetišče v Sovjetski zvezi, vendar tam niso hoteli ostati. Prav tako se niso hoteli vrniti na Poljsko. Švica je dala zavetišče 26.000 Židom, Švedska 13.000, Belgija 8.000. Britanija je sprejela okoli 50.000 Židov, podobno kot Francija (Laqueur 1972: 560). Manjše evropske države so se hotele čim prej rešiti židovskih beguncev, ampak kam naj jih pošljejo? Redki so hoteli na novo zaživeti na celini, ki je postala klavnica njihovega naroda.

1.17 Porodni krči nove države

15. maja 1947 je generalna skupščina ZN odobrila ustanovitev komisije, sestavljene iz enajstih članov, da bi raziskala možnosti rešitve 'palestinskega vprašanja' in predlagala rešitve za židovsko naselitev. Nobena od velikih sil ni bila zastopana v tej komisiji, ki je prišla v zgodovino pod imenom UNSCOP. Sestavljena je bila iz delegatov iz Avstralije, Kanade, Češkoslovaške, Gvatemale, Indije, Nizozemske, Perzije, Urugvaja in Jugoslavije. Predsednik je bil Judge Sandstrom iz Švedske.

UNSCOP je tri mesece in pol poslušal pričevanja iz Amerike, Evrope in Palestine. Obiskal je koncentracijska taborišča, arabska in židovska mesta in naselja. Ko so člani UNSCOP-a dojemali kompleksnost nastalega položaja, sta se pojavila dva nasprotujoča si pogleda: Indija, Iran in Jugoslavija so se zavzemali za federacijo iz židovske in arabske države. Obstajalo naj bi skupno državljanstvo, federalna oblast pa naj bi nadzorovala zunanjo politiko, obrambo, imigracijo in večino ekonomskih dejavnosti. Med prehodnim

obdobjem, ki naj bi trajal tri leta, bi nadzor opravljalo politično telo, ki bi ga imenovali ZN. (Novak 1969: 46)

Večina UNSCOP-a pa je bila za dve ločeni državi, vendar so vseeno predlagali skupno ekonomsko unijo, brez katere nova arabska država verjetno ne bi bila uresničljiva. Vsi člani komisije so se strinjali, da naj bi bilo prehodno obdobje čim krajše. Prav tako je veljal konsenz, da bi bila 'sveta mesta' dostopna vsem ter naj se Židje in Arabci v vsakem primeru vzdržijo nasilja.

Oba pogleda komisije nista mogla najti skupnih točk glede politične rešitve in posledično sta nastali dve ločeni poročili. Rezultati UNSCOP-a so bili objavljeni 31. avgusta 1947. Večinski načrt je predvidel nastanek dveh držav, židovske in arabske (obe sta nastali do septembra 1949), mesto Jeruzalem pa naj bi ostalo pod mednarodnim nadzorom. Židovska država naj bi bila sestavljena iz treh delov (Sachar 2000: 283–287):

- iz zgornje Galileje in dolin Jordana in Beisana,
- iz obalnega pasa od točke južno od Akre do točke severno od Isuda, vključno z mestom Jafa in večino doline Esdroleon,
- iz večine Negevske puščave.

Arabsko državo pa naj bi sestavljali:

- zahodna Galileja,
- večina Zahodnega brega, vključno z mestom Lida,
- območje Gaze, od egiptovske meje do točke dvajset milj južno od Tel Aviva.

Cionisti so se na vse načine trudili, da bi dobili zahodno Galilejo in Negev v židovsko državo, da bi tako dobili redko poseljena območja za bodočo naselitev in razvoj. Pri Galileji se jim ni posrečilo, usoda Negeva pa je bila še nedorečena, kajti na glasovanju za večinski načrt pozneje tega leta je ameriška delegacija zahtevala, da se Negev da Arabcem, da bi postal načrt za njih sprejemljivejši.

Manjšinski načrt o federaciji so cionisti gladko odklonili, o večinskem načrtu pa so bila mnenja različna. Prihodnost je bila, milo rečeno, negotova; Britanija je bila proti

večinskemu načrtu, prav tako arabske države in večina azijskih. Mnenja drugih držav so bila nejasna, tako da bi ameriška pozicija postala odločilnega pomena za prihodnost nove židovske države, v interesu katere pa so bili dobri odnosi z Arabci zaradi njihove nafte in drugih zahodnih interesov v tem delu sveta (odnosi z Rusijo so bili že močno konfliktni in obema je bilo to območje v nacionalnem interesu). Po drugi strani pa je bila v Ameriki močna in vplivna židovska skupnost, ki je bila po holokavstu skoraj stotodstno na strani cionistične ideje. Rusija sama je zagovarjala večinski načrt.

Predsednik Truman, ki je omahoval, je 9. oktobra 1947 privolil v večinski načrt. Glasovanje je potekalo v Generalni skupščini Združenih narodov (ZN) v soboto, 29. novembra. Večinski načrt je bil sprejet z rezultatom 33:13. Med nasprotniki so bile arabske in nekatere azijske države ter Kuba in Grčija. Glasovanja so se vzdržali Argentina, Čile, Kitajska, Etiopija, Velika Britanija, Jugoslavija in nekatere južnoameriške republike.

Naslednjega jutra so palestinski Arabci sklicali tridnevni protestni shod proti tej odločitvi in začeli napadati Žide po vsej deželi (nemiri so se nadaljevali do konca mandata). Velika Britanija je oznanila, da bo zapustila deželo do 16. maja 1948, vendar njihova administracija ni uredila nobenega prenosa uprave na Žide in Arabce oz. na komisijo ZN, ki naj bi upravljala sveto mesto Jeruzalem. Najnujnejša skrb je bila poskrbeti za obrambo, saj so sosednje arabske države že naznanile, da bodo vkorakale v deželo takoj, ko jo bodo Britanci zapustili. Kar je bilo samo po sebi izredno težavno, saj ZDA niso hotele kršiti embarga na uvoz orožja, poleg tega pa je Britanija močno oboroževala svoje arabske prijatelje. Tako se je orožje dobavljalo po vseh možnih kanalih in vezah, večinoma iz ostankov povojne Evrope. Ko se je bližal konec mandata, so se židovske organizacije mrzlično pripravljale na ustanovitev nove države. Treba je bilo mobilizirati dovolj ljudi, najeti najnujnejše kredite; ime nove države, ustavo, zastavo, grb, glavno mesto – vse to in še tisoč drugih stvari je bilo treba določiti.

Država Izrael je bila uradno ustanovljena na sestanku Narodnega sveta (Moezet Ha'am) v petek, 14. maja 1948, ob 16. uri v Tel Avivu. Tam je bila prvič zapeta *hatiqua* (uradna

himna, ki pomeni upanje in je bila prav tako himna cionističnega gibanja) in tam je David Ben Gurion prvič prebral ustavo nove države. Vse skupaj je trajalo približno 15 minut. Prva država, ki je priznala Izrael, so bile ZDA. V naslednjih nekaj dnevih so sledile še druge države: Sovjetska Zveza, Poljska, Češkoslovaška, Gvatemala, Urugvaj ... (Hazony 2000: 267). Zvečer tega dne se je začel napad arabskih držav na Palestino in začel celo serijo vojn, ki še danes niso končane.

1.18 Vojna za neodvisnost

Že naslednji dan po sprejetju sklepa ZN o razdelitvi Palestine je Visoki arabski komite v znak protesta razglasil tridnevno nacionalno stavko, ter obvestil generalnega sekretarja OZN, da odločno zavrača sklep. Poudaril je, da je ta sklep ilegalen, ker ignorira princip samoopredelitve narodov. Tudi Arabska liga je protestirala na podoben način.

Sklep OZN je naletel tudi na odpor židovske skrajne desnice pod vodstvom Irguna, ker so zastopali judovske zgodovinske pravice do cele Palestine. Večina v Židovski agenciji, na čelu z Ben Gurionom, je bila za sklep OZN o razdelitvi Palestine.

Britanske oblasti so se do rastoče napetosti in vse hujših spopadov po vsej Palestini, med Hagano in oboroženimi arabskimi odredi, obnašale kot pasivni opazovalci, ne pa kot mandatna sila. Medtem ko so Arabci na vsak način hoteli preprečiti uveljavitev sklepa OZN o razdelitvi Palestine, so Judje sprejeli ta spopad iz bojazni, da se ne bi ta sklep storniral (ameriško omahovanje spomladi 1948). Bližal se je 15. maj 1948, dan umika britanskih čet iz Palestine. Arabska stran se je začela pripravljati na vojni pohod proti novi židovski državi. Vendar pa zaradi medsebojnih nesoglasij arabskih režimov, ki so bili pod močnim britansko – francoskim vplivom, niso dosegli sporazuma glede skupnega vojaškega poveljstva, niti niso pokazali solidarnosti z akcijo Visokega arabskega komiteja, pod vodstvom jeruzalemskega muftija, Hajj Amin Huseinija. Dan po razglasitvi Izraela (14. maj 1948), je pet arabskih dežel (Egipt, Sirija, Transjordanija, Libanon in Irak) začelo 'sveto vojno' proti novi židovski državi.

V arabskem načrtu za invazijo v Palestino, so imele libanonske, sirске, iraške in neregularne enote Fawzi al – Kaukjija , nalogo očistiti severno Palestino in se prebiti do Haife. Egiptovska vojska je imela za cilj osvojitve južne Palestine, od Tel Aviva, do Bershebe. Transjordanska arabska legija pa si je prizadevala obdržati pozicije v Jeruzalemu, ki je bil kmalu po sprejemu sklepa OZN blokiran.

Arabske države so o invaziji v Palestino še isti dan telegrafsko obvestile generalnega sekretarja OZN, preko generalnega sekretarja Arabske lige. V tem sporočilu navajajo, da so arabske dežele že prej opozarjale, da je sprejeti sklep ZN prizadel pravice palestinskih prebivalcev do neodvisnosti. Zato so zavrnilе načrt o razdelitvi Palestine, ki očitno ne more biti uresničen po mirni poti. V telegramu so nadalje poudarjale, da so arabske sile vkorakale v Palestino, da bi zapolnile praznino, ki je nastala po odhodu angleških čet. Dodano je še, da je posredovanje časovno omejeno in se bo prenehalo, kakor hitro bo v Palestini vspostavljen red in mir.

Neregularne enote Hagane so se borile z maloštevilnimi libanonsko – sirskimi enotami v severni Palestini ter z egiptovsko vojsko na jugu Palestine. Glavni boji so se bili v Jeruzalemu med udarnimi enotami Hagane, Palmah, disidentskimi skupinami Irgun in Stern, ter transjordansko arabsko legijo, ki je bila sestavljena iz elitnih enot pod poveljstvom britanskih oficirjev. Te enote so imele velike vojaške izkušnje iz bojov v Burmi, Afriki in na zahodnoevropski fronti ob koncu druge svetovne vojne.

Zaradi slabega položaja na vseh frontah, posebno pa v Jeruzalemu, se je židovska stran konec junija 1948 znašla v zelo težkem položaju. Sirsko – libanonske enote so imele v rokah glavna središča na severu Palestine (razen Haife in Tiberiasa), egiptovske enote pa so vodile pozicijsko vojno na jugu Palestine, transjordanska legija pa je zadajala udarce v Jeruzalemu in na pristopih v mesto. Židovska stran je zahtevala spričo tega težkega položaja prek ZDA in ZSSR ustavitve ognja. Toda arabska stran, ki jo je podpirala Anglija, je za ustavitve ognja postavljala pogoje. In sicer revizijo sklepa ZN o razdelitvi Palestine, prepoved Hagane in prepoved židovskih naselij. Varnostni svet je s posredovanjem ZDA in Sovjetske Zveze izdal 29. junija sklep o ustavitvi ognja. Ta sklep

pa je zaradi nasprotovanja Vel. Britanije in arabskih držav začel veljati šele 11. julija 1948. (Sachar 2000: 315 – 330)

Ustavitev ognja je pripeljala do usodnega preobrata v nadaljnjem razvoju dogodkov. S tem sklepom je bilo namreč židovski strani omogočeno, da sa dobro oboroži, hkrati se pa je arabski strani onemogočilo nadaljevanje vojne. 13. julija je arabska stran prekršila premirje in varnostni svet je sprejel novo resolucijo, s katero je zagrozil s posredovanjem sil OZN, če se sklep o ustavitvi ognja ne bo dosledno upošteval. Prav tako so ZDA zagrozile Vel. Britaniji, da bodo ustavile gospodarsko pomoč, če ne bo umaknila poveljniškega kadra iz transjordanske in egiptovske vojske.

Židovska stran je izkoristila zatišje in je, kjub embergu na orožje, dobro oborožila in izurila svoje enote. Oktobra 1948 je že bila sposobna potisniti invazijske sile iz severne in južne Palestine ter okrepiti svoj položaj v novem delu Jeruzalema. Kljub večkratnim pozivom varnostnega sveta za ustavitev ognja je Izrael nadaljeval z vojaškimi operacijami na Sinajskem polotoku, kjer se je prebil do zaliva Aqaba. Šele 6. januarja so prenehali boji na vseh frontah. Takoj zatem so se pod nadzorom OZN začela mirovna pogajanja na Rodosu. Kot vojni plen je Izrael zasedel 8000 kvadratnih milj ozemlja in ne 5300, kot je bilo predvideno v sklepu o razdelitvi Palestine.

1.19 Sinaj in Suez

Julija 1956 je Egipt, pod vodstvom Gamala Abdela Nasserja blokiral Tiransko ožino in nacionaliziral Sueški prekop. Oboje je bilo za zahodnoevropske države in za Izrael življenskega pomena. To je prisililo Izrael, da je s francosko in britansko podporo 29. oktobra napadel Egipt. 30. oktobra so ZDA podprle resolucijo Varnostnega sveta, ki je zahtevala takojšen izraelski umik, vendar sta jo Francija in Vel. Britanija z vetom blokirala. Že naslednji dan sta zaveznici z letali bombardirali egiptovska letališča blizu Sueza. Izraelske sile so do 5. novembra osvojile skoraj ves Sinaj, medtem ko so francoski in britanski padalci in amfibijske sile prodrle do črte 25 milj pred mestom Suez, ko je britanska vlada bila prisiljena s strani ZDA in Sovjetske Zveze v prekinitev ognja. Kljub

temu, da zaveznice niso dosegle cilja, je bil Izrael zadovoljen, saj je v 100 urah osvojil Gazo in skoraj ves Sinajski polotok do mesta Šarm el – Šeik ob Rdečem morju, ki strateško nadzoruje Tiransko ožino in zaliv Aqabe in s tem Izraelski dostop do Rdečega morja in vzhodne Afrike. Pod pritiskom OZN se je leta 1957 moral umakniti iz teh ozemelj, kar je predstavljalo za Izrael veliko krivico. (Šobajić 1982: 279 – 286)

1.20 Šestdnevna vojna

Leta 1967 je na izraelsko egiptovski meji vladalo popolno zatišje, medtem ko je bilo na mejah s Sirijo in Jordanijo čutiti nenehno napetost, kjer so bile pogoste najrazličnejše vojaške provokacije, kot npr. sirijsko topovsko obsteljevanje iz Golanske planote ali občasni spopadi z vojaškimi letali. Kljub temu sta se Izrael in Egipt vneto pripravljala na novo vojno, saj je zaradi izraelskega neuspeha v sinajski kampanji Egiptu občutno zrastle ugled v arabskem svetu. Izrael se pa je naučil, da se v prihodnjem spopadu proti Arabcem ne sme več opirati na zahodno Evropo, temveč samo še na ZDA. Nasser je 14. maja poslal na Sinaj dve diviziji, 22. maja pa je zopet blokiral Tiransko ožino, kar je Izrael sprejel kot egiptovsko odločitev za vojno. Izrael je začel vojaško operacijo proti Egiptu 5. junija in v prvih urah uničil glavnino egiptovske aviacije, ter tako dobil popoln nadzor nad zračnim prostorom. Istega dne sta napadli še Sirija in Jordanija. Izrael je pozneje izjavil, da so se v tej vojni najbolj borili borci jordanske arabske legije, ki se je poskušala zavzeti Jeruzalem. Kljub temu je Jordanija izgubila Zahodni breg, ki je najrodovitnejši del Jordanije. Sirska vojaška aktivnost je bila, po velikih izgubah v letalstvu, minimalna. Sirci so obstreljevali kibuce v dolini reke Jordan, na splošno pa so bili v defenzivi. Izrael je brez težav osvojil Golansko planoto in začel pohod proti Damasku. Sirci so zaradi tega od OZN zahtevali prekinitev ognja, kar je tudi Izrael 12. junija tudi sprejel, saj je na vseh frontah dosegel več, kot je pričakoval. (http://www.us-israel.org/jsource/History/67_War.html)

Tako se je v šestih dneh končala vojna, v kateri je Izrael zasedel Sinaj, Zahodni breg in Golansko višavje. Pod Izraelsko okupacijo je prišlo tudi 1,1 milijona Palestincev na

Zahodnem bregu in Gazi, izraelsko – arabski spor pa je s tem postal še mnogo bolj zapleten in težji.

1.21 Jom – kipurska vojna

Leta 1971 je egiptovski predsednik Anwar Sadat izpostavil možnost podpisa sporazuma z Izraelom, pod pogojem, da vrne vsa okupirana področja. Izrael se na to ni odzval. Skozi leto 1972 in 1973 je Sadat grozil z vojno, če ZDA na bodo prisilile Izraela, da sprejme egiptovsko interpretacijo resolucije 242, kar na bi v praksi pomenilo popoln Izraelski umik iz ozemelj, ki so bila osvojena leta 1967.

6. oktobra 1973, na najsvetejši židovski praznik v letu, sta Egipt in Sirija začeli koordiniran in nenapovedan napad na Izrael z silo ekvivalentno z vsoto vseh NATO sil v Evropi. Vsaj devet arabskih držav pa je aktivno podpiralo egiptovsko – sirska koalicijo. V prvih dneh vojne je Izrael vržen v popolno defenzivo, vendar si je po mobilizaciji vseh zalog hitro opomogel in prestavil frontno črto globoko v Sirijo in Egipt. Arabske države je s svežimi zalogami ves čas podpirala Sovjetska Zveza, ki je zavrnila ameriški predlog po takojšnji ustavitvi ognja. Zato so začele ZDA pomagati Izraelu z letalskimi dostavami vojnega materiala. Čez dva tedna je Varnostni svet OZN rešil Egipt pred katastrofalnim porazom z implementacijo Resolucije 338, ki je bila sprejeta 22. oktobra in je zahtevala, da vse strani v konfliktu takoj ustavijo ogenj in vse vojaške operacije. Na Izraelski strani je bilo ubitih 2.688 vojakov. (http://www.us-israel.org/jsource/History/73_War.html)

Kljub temu, da je Izrael dosegel zmago na vseh frontah, je ta vojna obravnavana kot vojaški in diplomatski neuspeh.

Sporazum iz Camp Davida

Po dvanajstdnevnih skrivnih pogajanjih v Camp Davidu v ZDA, so 17. septembra 1978 Izraelski in Egiptovski pogajalci podpisali dva sporazuma. Prvi je obravnaval prihodnjo ureditev Sinajskega polotoka in vspostavitev trajnega miru med državama v roku treh

mesecev. Drugi pa je predstavljal osnutek sporazuma o začetku pogajanj za ustanovitev avtonomnih uprav na Zahodnem bregu in Gazi. Prvi sporazum je jasno definiral bodoče odnose med državama, vse podrobnosti umika iz Sinaja, vojaško ureditev na polotoku, kot je demilitarizacija in kvote in prav tako so bili določeni nadzorni mehanizmi. Drugi sporazum, ki je zadeval bodoče ureditev Judeje, Samarije in Gaze, je pa bil manj natančen in specifičen, kar je pozneje rezultiralo v različne interpretacije sporazuma na izraelski, egiptovski in ameriški strani. Pod pokroviteljstvom ameriškega predsednika Carterja sta sporazum podpisala egiptovski predsednik Sadat in izraelski ministerski predsednik Begin. (Sachar 2000: 859)

Tudi ta sporazum ni dosegel željenega uspeha in miru na bližnjem vzhodu, saj je to področje še danes daleč od trajnega miru in sožitja.

2 CIONISTIČNA ORGANIZACIJA

Cionistična organizacija predstavlja temelj nastanka organiziranega gibanja za vrnitev Židov v Palestino. Ustanovljena je bila na prvem cionističnem kongresu v Baslu leta 1897, pod takratnim predsedovanjem Theodorja Herzla. Z leti je postala sodobno, množično gibanje, razširjeno po vsem svetu, z vsemi potrebnimi ekonomskimi političnimi in kulturnimi vzvodi, potrebnimi za uspešno opravljanje svojih nalog. Je mednarodno telo, ki ga ne omejujejo državne meje in članstvo v njem je popolnoma prostovoljno. Najhujša kazen je izključitev člana.

Najpomembnejši instrumenti so bili ustanovljeni že med Herzlovim predsednikovanjem (Ferfila 1993: 107-116):

- Jewish Colonial Trust, ki je imel funkcijo židovske banke
- Jewish National Fund, ki je pridobival zemljo za naselitev priseljencev iz diaspore
- Die Welt kot uradni organ organizacije

Na 18. kongresu Cionistične organizacije je bila objavljena deklaracija, da se vse cionistične zadeve urejajo v soglasju s Cionistično organizacijo, kar je povzročilo

odcepitev t. i. revizionistov z Vladimirjem Jabotinskim na čelu. Ta razkol je trajal do 22. cionističnega kongresa, leta 1946, ko so se revizionisti zopet vrnili pod okrilje matične organizacije. Preden se je organizacija razdelila v stranke, je bila strukturirana po teritorialnem principu. Člani so bili vključeni v lokalne skupnosti, ki so sestavljale regionalno unijo. Vsaka unija je imela svoj teritorialni odbor, ki je skrbel za sprotne zadeve. Leta 1960 je bila sprejeta nova ustava organizacije, s katero se je preimenovala v Svetovno cionistično organizacijo. Shekel je še naprej ostal izraz cionistične pripadnosti, opravljal pa je tudi funkcijo volilnega listka. Članstvo je postalo skupinsko in ne več individualno.

2.1 Organi Cionistične organizacije

- Kongres, ki predstavlja vrhovni organ in ima zakonodajno funkcijo, koordinira delo drugih organov, vodi finančno politiko, voli predsednika, izvršni organ, generalni svet, kongresnega tribunala, pravnega zastopnika in kontrolorja.
- Generalni svet, ki ima legislativno funkcijo in vodi druge zadeve, ki so pomembne za organizacijo.
- Izvršni odbor, ki ima nalogo izvrševati sklepe kongresa in generalnega sveta in je neposredno odgovoren teme dvema organoma.
- Predsednik, ki ga imenuje kongres, je vrhovni predstavnik organizacije.
- Kongresni tribunal ima nalogo, da interpretira ustavo, odloča o zakonitosti odločitev drugih organov, opravlja verifikacijo kongresnih volitev itd.
- Pravni zastopnik, ki predstavlja interese organizacije pred kongresnim tribunalom svetuje v različnih zadevah.
- Kontrolor, ki nadzoruje izdatke in prihodke ter finančno stanje organizacije.

2.2 Cionistična organizacija in država Izrael

Nekatere funkcije Cionistične organizacije je seveda prevzela država Izrael s svojim nastankom, nekatere pa še lahko naprej opravlja sama organizacija oz. njen posebni kooperativni organ – židovska agencija. Ta odnos je določen v zakonu o statusu Svetovne

cionistične organizacije – židovske agencije iz leta 1952, ki se glasi: "Država Izrael priznava Svetovno cionistično organizacijo kot avtoritativen organ, ki bo nadaljeval svojo aktivnost v državi Izrael. Njegove funkcije so:

- razvoj in naseljevanje dežele,
- absorbcija emigrantov iz diaspore,
- koordiniranje aktivnosti institucij in organizacij v Izraelu in po svetu, ki funkcionirajo na tem področju." (Ferfila 1993: 116)

3 KRITIKI CIONIZMA

Opozicija cionizmu je stara toliko kot cionizem sam. Prihajala je iz mnogih smeri; židovskih in nežidovskih, levice in desnice, religiozne in ateistične. Izhajala je iz tega, da je po eni strani cionistični cilj nemogoče doseči, po drugi strani pa nezaželen ali oboje. Arabsko nasprotovanje ni presenetljivo, ampak napadi so se vrstili tudi iz drugih krogov, vključno s Katoliško cerkvijo, azijskimi nacionalisti, sumničavimi do evropskih vsiljivcev, arabofilnimi evropskimi politikami, orientalisti in komunisti. Pacifisti so ga obsodili kot nasilno gibanje.

Nekateri antisemiti so cionizem odobraval, drugi pa skrajno kritizirali. Zdelo bi se, da bi morali tako gibanje odobravati, saj bi njegov uspeh povzročil zmanjšanje števila Židov in njihovega vpliva v Evropi, vendar so mu pogosto nasprotovali. Palestina se je očitno zdela predragocena za tak namen in spet bi se pokazala parazitska narava Židov. Alfred Rosenberg, nacistični ideolog, je zagovarjal, da se cionizem kot sovražnik nemške države prepove, zagovarjanje cionizma pa je veleizdaja. (Laqueur 1972: 385)

Širše gledano so bile in so še tri glavne anticionistične struje (Laqueur 1972: 385 – 417):

- asimilacionistična,
- ortodoksno religiozna in
- levičarsko revolucionarna.

Vse tri so obstajale od nastanka cionizma pa do danes. Drugi kritiki, kot so teritorialisti, ki so zagovarjali vzpon židovstva v diaspori, so imeli kratko življenjsko dobo. Nasprotovanje cionizmu je bilo znotraj židovstva močnejše v preteklosti kot danes. Od zunaj pa so kritike postale vse pogostejše, odkar je cionizem izgubil svoj utopični karakter in postal politična realnost.

3.1 Liberalna kritika

Najmočnejši argument proti cionizmu in tudi najbolj razčlenjen do ustanovitve Izraela je bil njegov utopični karakter. Večina, ki je soglašala ali bila proti razpršenosti Židov v svetu, si je bila edina, da tega zgodovinskega procesa ni več mogoče obrniti. Bilo je prepozno, da bi koncentrirali milijone Židov v nekem delu sveta, ki je bil že poseljen in je igral pomembno vlogo v svetovni politiki. Človeštvo se je nagibalo k asimilaciji in kozmopolitanstvu. Povsod je ekonomski in družbeni razvoj zmanjševal narodnostne razlike. Poskus, da bi obrnili tok zgodovine oz. se mu uprli, bi bil utopičen in reakcionaren. Asimilacija med zahodnoevropskimi Židi je napredovala predaleč, da bi bil možen povratak k judo-nacionalizmu. V vzhodni Evropi pa je bila židovska narodna zavest še vedno živa in z njo resni socialni problem Židov, vendar v takšnem širokem obsegu, da cionizem tega ni mogel več popraviti. Landauer in Weil, ki sta bila najobjektivnejša zgodnja kritika cionizma, sta izrazila prepričanje, da se zahodnoevropskega židovstva ne more več rešiti pred asimilacijo, tudi če bi nastala židovska država v Palestini. Židovsko vprašanje na zahodu bi se dokončno rešilo z asimilacijo. Na židovsko situacijo na vzhodu pa nihče ni poznal odgovora. (Karl Landauer in Herbert Weil, *Die Zionistische Utopie*, München 1914, str. 80)

Debata se ni končala z nastankom Izraela. Kritiki so sprejeli državo kot *fait accompli*, vendar ne brez rezervacij. Dela cionističnih politikov so bila kronana z uspehi, vendar se država Izrael ni izkazala kot najvarnejše mesto za Žide. Židovska kultura je širša kot Izrael in ni samo tam možno izpolnjeno židovsko življenje. Ni razloga za domnevo, da bi bila izraelska kultura edina prava židovska kultura ali nadrejena kateri koli drugi židovski kulturi v diaspori.

Kontroverznosti med cionisti in njihovimi liberalnimi kritiki še danes niso rešene. Osnovni argumenti so se z leti na obeh straneh malo spreminjali. Optimistične domneve liberalcev se z drugo svetovno vojno niso uresničile. Kruta realnost holokavsta je daleč preseгла predvidevanja cionistov.

Liberalna kritika cionizma je imela v marsičem prav. Pokazala je, da je asimilacija v zahodni in srednji Evropi že daleč napredovala, a kljub diskriminaciji so se Židje tukaj počutili doma. Imeli so več skupnega s svojimi nežidovskimi sodržavljanji kot pa z vzhodnoevropskimi Židi. Še manj pa s tistimi iz npr. Maroka ali Jemna. Imeli so prav v tem, da cionizem ni imel za vse mase vzhodnoevropskega židovstva, v dani politični situaciji. Kar se tiče duhovnega problema, iskanja identitete med Židi zahodne in srednje Evrope, pa so kritiki opisali kot pesimistično in predramatizirano.

Asimilacija je naravni proces. Če večina Židov v zahodni in srednji Evropi ni čutila potrebe po nacionalni eksistenci in nacionalni kulturi, potem cionizem ni imel tu kaj opraviti. Samo katastrofa nepredstavljenih razsežnosti je cionizmu omogočila, da je dosegel svoj cilj. Toda večina Židov v svetu se je odločila, da ne postanejo državljani židovske države, zato cionisti niso zmagali v tej bitki. Ker je nacionalni ali kulturni razcvet v diaspori malo verjeten, se bo asimilacija v prihodnosti najverjetneje nadaljevala.

3.2 Cionizem in ortodoksni judaizem

Medtem ko so se liberalci posmehovali iz cionizma, pa ga je ortodoksija obravnavala veliko resneje. Z določenimi izjemami ga je imela celo za svojega smrtnega sovražnika, celo nevarnejšega kot reformni judaizem. Le redki ortodoksni rabiji so ga priznavali in se mu priključili. Ortodoksne združbe v Nemčiji, Madžarski in državah vzhodne Evrope so se skupaj borile proti temu novemu gibanju. V ta namen je bil leta 1912 ustanovljen *Agudat Israel*, ki je združeval vodilne rabije in ortodoksne laike iz različnih držav (Wolffsohn 1991: 128). Doktrinarna pozicija ortodoksije je bila zapletena, saj je tora izrecno zahtevala, da je dolžnost vsakega vernika, da se naseli v Sveti deželi (Mitzvat

Yishuv Eretz Israel). Nekateri ultraortodoksni so menili, da je to le ena od 248 verskih dolžnosti, ki si lahko pridejo v protislovje.

Samson Rafael Hirsch, duhovni vodja nemškega ortodoksnega židovstva devetnajstega stoletja, je še pred pojavom cionizma izjavil, da vsak Žid upa in moli za povratak v Cion, vendar pa je aktivno pospeševanje tega procesa greh in strogo prepovedano. Temu primerno je cionizem pozneje izpadel kot najnovejša in najnevarnejša faza v kontinuirani satanski zaroti proti 'Hiši Izraela'. To je zadnja in najnižkotnejša od cele vrste katastrofalnih, psevdomesianskih poskusov, z namenom, da se zavlačuje odrešitev. Na cionizem se je gledalo kot na heretični poskus ponovne vzpostavitve židovskega kraljestva, kar pa je po tradiciji naloga Mesije. V diaspori so Židje zaradi svojih grehov in samo Mesija jih lahko reši iz tega stanja večnega izgnanstva.

3.3 Teritorializem

Teritorialistična kritika cionizma je danes za razliko od prejšnjih dveh stvar zgodovine. Teritorialisti so se odcepili od cionističnega gibanja po tem, ko so zavrnilo ponudbo Britancev za naselitveno ozemlje v njihovi koloniji Ugandi. Leta 1905 je bila v Londonu ustanovljena Židovska teritorialna organizacija (Jewish Territorial Organisation – JTO). Njeno načelo je bilo, da se vitalni interes Židov ne nahaja v Palestini in da tam nimajo nobene zgodovinske pravice več. JTO je organizirala odprave v Angolo in preučevala možnosti naselitve v Tripolitaniji, Teksasu, Mehiki, Avstraliji in Kanadi. Postopoma so vsi ti načrti padli v vodo in leta 1925 je bila JTO razpuščena.

Deset let pozneje se je pojavilo novo neoteritorialno gibanje, t. i. Freeland League. Ni vztrajalo pri politični neodvisnosti, ampak je bilo pripravljeno sprejeti samo avtonomijo v kulturnih in verskih zadevah. Narejeni so bili načrti za masovno naseljevanje v zahodni Avstraliji, Surinamu in drugih krajih, vendar niso bili nič uspešnejši kot JTO. Po nastanku države Izrael je liga to pozdravila, vendar izjavila, da s tem še ne bo rešen problem židovskega brezdomstva, zaradi omejenega ozemlja nove države. Kmalu potem je ta organizacija razpadla.

Daleč večji vpliv je imel Bund, najmočnejša židovska stranka na Poljskem med obema vojnama. To je bila militantna, socialistično usmerjena stranka, ki je odklanjala sodelovanje z židovskim meščanstvom, z ortodoksijo in tudi s komunisti. Odklanjali so idejo, da Židje nimajo druge domovine razen Palestine. Trdili so, da bi ustanovitev Izraela sprožila neskončen konflikt med Židi in Arabci in da je Palestina v vsakem primeru premajhna za rešitev židovskega vprašanja. Kritizirali so delavski cionizem, ki bi se moral držati socialističnih načel, vendar je kljub temu sodeloval s kapitalisti in z ortodoksijo. Bund je nehal obstajati po uničenju poljskih Židov in ustanovitvi komunističnega režima v tej državi. (Beit Hallahmi 1993: 47)

3.4 Židovsko vprašanje in marksizem

Medtem ko je socializem imel med cionisti veliko simpatizerjev, pa je bil marksizem temu gibanju sovražen. Marx, Engels in njuni nasledniki so bili preveč zaposleni z družbenimi razredi in boji med njimi. Šele pozneje so se začeli ukvarjati z nacionalnimi vprašanji. Bili so mnenja, da kulturni, ekonomski in družbeni napredek počasi izrinja nacionalnost in da se svet (ali vsaj Evropa) vse bolj približuje internacionalizmu. Do vzhodnoevropskih Židov so se vedli ignorantsko, zahodnoevropskim pa so svetovali asimilacijo kot rešitev njihovega problema.

3.5 Martin Buber

Eden najbolj priznanih in spoštovanih kritikov cionizma in naselitve Židov v Palestini se je rodil v nemško govoreči družini v glavnem mestu poljske Galicije, Lvovu. Njegov oče je bil poljedelec, ki je redil konje. Že zgodaj se je zatopil v filozofska dela Imanuela Kanta in je nekaj časa goreče zagovarjal cionistično idejo. Spoznal je Herzla, ki je v njem videl neizmerni intelektualni talent in mu takoj ponudil delo urednika njegovega častnika *Die Welt*, to je Buber entuziastično sprejel. Kljub temu se je izkazalo, da je vedno manj verjel v to idejo in se je raje posvečal drugim družbenim polemikam, kot so krščanstvo, socializem, misticizem, poezija, drama in umetnost. Zatopil se je predvsem v krščanski

misticizem in prišel do spoznanja, da je najpomembnejši 'Cion v duši' in šele potem je možna uresničitev Ciona v Palestini (Hazoni 2000: 184). Po Herzlovi smrti je popolnoma zapustil gibanje in ga v svojih kritikah obsodil na propad. Potem je začel iskati odgovore v mističnem kabalizmu hasidskega gibanja. Zaslovel je s svojimi predavanji pred društvom židovskih študentov v Pragi, ki jih je uspel tudi objaviti v svojem znamenitem delu *Trije govori o Judaizmu (Drei reden über das Judentum)*, Frankfurt: Rütten und Löning, 1911), kar ga je v nekaj letih uveljavilo kot religiozno-filozofsko avtoriteto judaizma celotne generacije. V teh govorih se je dotaknil predvsem iskanja identitete nemškega Žida, ki mora globoko v sebi imeti židovsko substanco in ki je istočasno obkrožen z nemškim okoljem (dežela, govorica, način življenja ...). Kar predstavlja za Buberja 'globoko shizmo' in v istem trenutku poenotenje in nekaj edinstvenega v družbi nasploh. (Hazoni 2000: 187)

Do smrti je ostro kritiziral cionistične metode v Palestini, nasilno osvajanje ozemelj in sovraštvo med Židi in Arabci, za kar je bila kriva že sama ideja, po kateri je sploh nastala Cionistična organizacija.

4 TEMNA PLAT CIONISTIČNE REALNOSTI

Cionizem je od vsega začetka izhajal iz točno določenih premis, ki so danes z zgodovinskega vidika in vidika osnovnih človekovih pravic, milo povedano, sporne. Bil je rojen v izbruhu evropskih nacionalističnih gibanj in to svojo naravo je ohranil do danes. Po odločitvi za naselitev v Palestini se je cionizem posvetil dvema osnovnima ciljema, in sicer:

- zaobjeti čim večje območje v Palestini pod svoj vpliv in
- doseči državnost.

Prvi cilj se je dosegal z obširnim kupovanjem zemlje in promoviranjem množične imigracije, drugi pa z izgradnjo političnih struktur, ki bi prevzele državniške funkcije, izgradnjo lastnih oboroženih sil, lastnega izobraževalnega sistema, temelječega na

hebrejščini, in z ustanovitvijo posebne federacije sindikatov dela (Histadrut), ki je promovirala zaposlovanje izključno židovskega prebivalstva. Vsi ti ukrepi so vodili do kreacije samozadostne politične entitete na ozemlju Palestine, ki je bila popolnoma ločena od arabske skupnosti.

Vse to pa se je dogajalo neodvisno od želja in potreb domorodnega, arabskega prebivalstva, ki se mu do danes zanika politična, ekonomska in socialna neodvisnost. Ta krivičen položaj je rezultat petih osnovnih načel, ki jih je cionizem uporabljal pri svojem uveljavljanju (<http://www.palestineremembered.com/Acre/Palestine-Remembered/Story452.html>):

1. Zagovorniki cionizma so trdno verjeli, da ima židovsko ljudstvo nasledstveno in neodtujljivo pravico do Palestine. Religiozni cionisti so to argumentirali v okviru Biblije kot obljubljeni deželo, katero jim je podelil Bog. Sekularni cionisti pa so verjeli, da lahko samo Palestina reši problem židovske razpršenosti in vedno znova ponavljajočega se antisemitizma. Ta perspektiva je postala najekstremnejša v revizionističnem gibanju in njenem ustanovitelju Vladimirju Jabotinskem, ki je zagovarjal, da vsakršna sredstva proti Arabcem upravičujejo cionistični cilj.
2. Cionisti so verjeli, da je evropska civilizacija superiorna arabski kulturi in vrednotam. Cionizem naj bi prinesel razsvetljenje in ekonomski razcvet civilizacijsko zaostalim Arabcem. Tega načela so se trdno oklepali tako Herzl in Weizmann kot Ben Gurion.
3. Cionistični vodje so spoznali, da potrebujejo neko silo zaščitnico, ki bi legitimizirala njihov prihod na mednarodno politično arena in ki bi zagotavljala legalno in vojaško podporo v Palestini. To vlogo je igrala Velika Britanija med letoma 1920–1930 in pozneje ZDA. Prisotnost in potrebe Arabcev so bile vedno obravnavane kot sekundarne. Cionizem se nikoli ni nameraval povezati z Arabci proti zahodu, temveč je zmeraj predstavljal trdnjavo zahodnih sil na Bližnjem vzhodu.
4. Cionistični politiki so sprejeli idejo Arabcev kot nacije, vendar so vedno zavračali koncept palestinske nacije. Arabska populacija v Palestini je bila (še vedno je)

- obravnavana kot delček velikega arabskega naroda, brez posebne identitete in aspiracij.
5. Cionistični vodje so se a priori sprijaznili s tem, da če se Palestinci nočejo sprijazniti z glavnimi cilji cionizma, potem se lahko uporabi tudi sila, saj kompromis dejansko nikoli ni bil opcija. Vedno bolj se je izkristaliziralo dejstvo, da takšen način vodi do neizogibnega spopada, saj arabska večina ni hotela postati zatirana manjšina.

4.1 Kolonialna ideologija in cionizem

Kolonializem je sistem, pri katerem si na definiranem ozemlju tujci prilaščajo več političnih pravic kot domačini. Evropska miselnost o Neevropejcih je bila v 19. stol. izključno kolonialna. Kolonializem se je izražal v mnogih teorijah rasne superiornosti tistega časa. Pred tem so obstajali le rasni predsodki, po tem pa je dominiral znanstveni rasizem, ki je dal najenostavnejšo razlago, zakaj je manjšina tako zlahka zavladala večini v svetu. Za očete cionizma in druge Evropejce je neevropski svet predstavljal nekaj, kar se da kolonizirati. Prevladujoči pogled cionistov na Palestince je bil evrocentričen, ker je bil edini pogled. Iz tega razloga se je tudi prosto uporabljal, npr. v imenih cionističnih organizacij: Židovska kolonialna asociacija ali Kolonialna banka.

V sistemu naselitvenega kolonializma se mora domača populacija umakniti pred tujimi naseljenci in njihovo novo družbo. Domačini so definirani kot problematičen presežek populacije. Na podobnem principu so nastale države, kot so ZDA, Kanada, Avstralija in Nova Zelandija. Za cioniste je bil kolonializem sredstvo za dosego cilja in ne cilj po sebi. Cionisti niso namerno začeli kolonialnega projekta. Tako kot pri drugih kolonialnih silah (Velika Britanija, Francija ...) njihov cilj ni bil osvojiti teritorij in potem izkoriščati naravna bogastva in domačine za političen in ekonomski profit. Njihov namen je bil, da se tam za stalno naselijo in ustvarijo svojo družbo – na nesrečo domačinov, ki v ta načrt niso bili všteti. Vendar tudi naključni kolonializem je kolonializem v principu in v praksi.

Cionizem kot kolonialno gibanje je svetu ponudil kar najizvirnejši argument za takšno početje. Cionisti zagovarjajo idejo, da dejansko niso prišli kot tujci, ampak kot domačini, ki se vračajo v domovino. Sedanji Palestinci so dejanski tujci, ki se morajo umakniti po njihovi repatriaciji (Beit Hallami 1992: 82–87). Zaradi takšnih in podobnih argumentov in okoliščin, ki so pripomogle, da se je ta miselnost v Izraelu do danes ohranila in prakticirala, je ta primer kolonializma v mednarodni skupnosti nekaj posebnega.

4.2 Zakon o povratku

Ta zakon označuje posebnost v izraelski državi in v svetu nasploh, saj določa, da vsak Žid, ki se vrne iz diaspore, avtomatično dobi izraelsko državljanstvo (zakon je dejansko sestavljen iz dveh zakonov, in sicer iz zakona o povratku, 1950, in zakona o državljanstvu, 1952, ki sta bila soglasno sprejeta v knesetu). Za postcionistične intelektualce je ta zakon najboljši dokaz, da je izraelski režim rasističen in nepravilen. In kljub temu da je arabščina ostala uradni jezik še od časa mandata, so vsi zakoni in sodne odločitve v Izraelu pisani samo v hebrejščini. Prav tako je po zakonu o državljanstvu potrebno znanje hebrejščine kot pogoj za pridobitev državljanstva skozi naturalizacijo (Hazony 2000: 57). Zato so se začeli pojavljati pozivi, da se ta zakon prekliče ali omili, če hoče Izrael dajati vtis multikulturne in demokratične države. Pojavljajo se tudi povsem praktični problemi, saj se 'vrača' le še starejše prebivalstvo in vse manj aktivnega prebivalstva, zaradi česar se izraelska družba vedno bolj spreminja. Možen je tudi scenarij, da se določene skupine ali posamezniki, ki potrebujejo politično ali kakšno drugo zatočišče, enostavno prekrstijo v judaistično veroizpoved in zahtevajo svoj kos zemlje v Izraelu. Zaradi takšnih in podobnih vzrokov velja ta zakon za zastarelega in moralno vprašljivega v današnji družbi.

4.3 Postcionistična ideologija

Izrael je danes sredi kulturne državljanske vojne, v kateri ena stran verjame, da so osnovne ideje cionizma še vedno potrebne in ključne za obstoj židovske države, druga pa trdi, da je cionizem z ustanovitvijo države izčrpal svoj *raison d'etre*. Zato ta druga

skupina verjame, da je za Izrael čas, da vstopi v svoje postcionistično obdobje. Po njihovi lastni definiciji so postcionisti anticionisti, kar pomeni, da je cionističnemu projektu od začetka primanjkovala moralno-etična komponenta in ga je zato treba izkoreniniti. Postcionisti prav tako postavljajo pod vprašaj moralno osnovo svoje religije. Postcionisti so v glavnem sestavljeni iz levičarsko usmerjenih izraelskih intelektualcev. Ta ideologija se je prvič pojavila v delih izraelskih akademikov, še posebej zgodovinarjev in sociologov.

Postcionizem je v zadnjih petnajstih letih močno narasel iz akademskih dvoran v širše družbeno življenje. Velja za kulturni fenomen, ki se ga vedno pogosteje najde v umetnosti (poezija, gledališče, film, literatura) in v mnogih vodilnih intelektualnih, kulturnih in socialnih institucijah (literati in poeti, kot so Amos Oz, A. B. Yehoshuda, Sami Michael ali Albert Swissa). Izrael se je zdaj pojavil pred krizo identitete in vrednot, ki jo je povzročil napad intelektualcev na izraelski nacionalizem in židovski partikularizem. (<http://www.allenpress.com/mieq/issues/vol06/ft-0601.html>)

Če bi se večina Izraelcev poenotila z idejami postcionistov in se začela sramovati svojega židovstva, ki je povzročilo toliko krivic, bi država Izrael prenehala obstajati – vsaj v taki obliki, kot jo poznamo danes.

ZAKLJUČEK

Verifikacija hipotez

H1: Cionizem je bil predpogoj za nastanek države Izrael.

Sama ideja o cionizmu se ni pojavila s prihodom Herzla in njegovega *Judenstaata*, saj so Židje že od začetka pregnanstva sanjali in upali v vrnitev v svojo pradomovino. Vendar je to dolgo samo tlelo pod površino in se ni pustilo zbuditi, za kar je ne nazadnje poskrbela tudi židovska ortodoksija, ki je zagovarjala dogmo, da se vrnitev Židov v Palestino lahko začne šele s prihodom *Mesije*, torej odrešenika, ki je božji sin in ki bo poskrbel za svoje izvoljeno ljudstvo, da bo končno živelo v miru in blagostanju. Šele s prihodom Herzla in njegove ideje o sekularnem cionizmu se je lahko začela ta ideja tudi splošno manifestirati med večinoma evropskim židovskim ljudstvom. Temu so pripomogle tudi specifične družbenopolitične razmere, ki so ta razvoj še spodbujale – rast oz. ciklično ponavljanje antisemitizma in rasizma v zahodni in še bolj v vzhodni Evropi. Torej lahko zaključimo, da so brezizhodne razmere evropske Žide prisilile, da so sprejeli najbolj očitno in drastično rešitev, ki se jim je ponujala, in sicer idejo cionizma, ki je imela končni cilj ustanovitev židovske države v Palestini. Hipotezo lahko potrdim.

H2: Cionizem je še danes potreben za razvoj Izraela in tudi židovske diaspore.

Cionizem je na prvi pogled izgubil svoj *raison d'etre*, ko se je oblikovala država Izrael. Vendar se je izkazalo, da se je cionizem inkorporiral v vse pore izraelske družbe in tudi židovske družbe v diaspori. Rasel je skupaj z državo in se z njo tudi razvijal. To je privedlo do trenutno najvišje stopnje – postcionizma, ki je postal neke vrste negacija svojega izvora. Če pogledamo fizično manifestacijo cionizma, kar je Svetovna cionistična organizacija, prav tako ugotovimo, da je sicer izgubila veliko svojih nekdanjih potez in nalog, ki jih je prevzela sama država Izrael, po drugi strani pa je ohranila neke ključne značilnosti, kot so nadzorovanje imigracije ali sodelovanje z židovskimi entitetami po vsem svetu. Hipoteza je torej potrjena.

H3: Cionizem je nasilna ideologija, ki ima v sebi značilnosti kolonializma in rasizma.

Sam izvorni cionizem se je razvil izključno iz potrebe po vrnitvi oz. ponovni združitvi Židov v skupni domovini in je imel zato a priori značilnosti nacionalizmov novih nacionalnih gibanj v takratni Evropi 19. stol. Nacionalizem postavi lastni narod pred vsakega drugega na specifičnem ozemlju, ki ga ima narod za svojega, in s tem lahko krati pravice drugih ljudi, ki se ne identificirajo z dotičnim narodom na omenjenem ozemlju. Sam Herzl in večina prvih cionistov so bili prepričani, da je Palestina bolj ali manj prazna pokrajina z zanemarljivim deležem nežidovskega prebivalstva. Ko se je začela vse bolj masovna imigracija v Palestino, so se tudi začeli pojavljati prve ovire in spori z domačim staroselskim prebivalstvom, ki je prišleke imelo za tujce in jih še danes ima. Ves čas največjih migracij v Palestino je bil kolonializem še vedno prevladujoči instrument v svetovni politiki evropske (skupaj z Rusijo in ZDA) prevlade sveta in se še ni stigmatiziralo kot rasistična in moralno-etično sporna ureditev. Iz takih temeljev je pozneje nastala država Izrael, ki je ta prepad med Židi in Nežidi še nagonsko poglobljala. Danes se je cionizem, če ga enačimo z državo Izrael kot njegovo manifestno obliko, navzel najhujših oblik etnične in verske diskriminacije, da bi zaščitil svoj obstoj. Dejansko pa ga spravlja pod vprašaj. Na podlagi teh zaključkov lahko potrdim hipotezo.

Sklep

Politični cionizem se je pojavil na evropski sceni pred približno enim stoletjem. Njegov intelektualni izvor seže nazaj do francoske revolucije in romantičnega vala nacionalnoprreditvenih gibanj, ki so mu sledila. Kot politično gibanje je bil del liberalno-humanistične tradicije *risorgimento*, Kossutha in Masarika. Razlikoval se je od drugih sodobnih nacionalnih gibanj, ker so bili Židje narod brez domovine in so že do določene mere izgubili svoj specifični nacionalni karakter.

Cionizem je vera v obstoj skupne preteklosti in skupne prihodnosti za židovski narod. Takšno prepričanje se lahko sprejme ali zavrne, lahko je predmet racionalnih razprav le do določene mere. Kot druga nacionalna in družbena gibanja je cionizem razvil ideologijo, vendar njegovi 'znanstveni' argumenti ostajajo nedorečeni. Cionistična analiza antisemitizma in njegova rešitev sta verjetno pravilni, vendar bi cionizem kljub temu bil neuspešen, če ne bi dobil podpore med židovskim ljudstvom in če mu ne bi bile naklonjene razmere v svetu. Prav tako uspeh cionizma ne pomeni, da temelji na pravilni analizi 'židovskega problema'. Kar se tiče nacionalnih gibanj, so miti zmeraj močnejši kot racionalni argumenti.

Prezgodaj je še, da bi ocenili cionizem kot uspešen ali neuspešen, kot tudi ni jasno, kaj bi uspeh ali neuspeh pomenila v tem kontekstu. Vojaška zmaga je samo epizoda v zgodovini nekega naroda. Do določene mere se je cionizem izkazal kot razočaranje. Samo politično gibanje, katerega zgodovina se ne razteza preko utopičnega, ohrani svoje vrline in ne povzroča razočaranja. Vsa ostala se slej ali prej soočijo z realnostjo in rezultati ne dosegajo pričakovanj. Cionizem se je moral soočiti z velikanskimi ovirami, saj se je za svoje cilje boril v najbolj neugodnih razmerah, kar je posledično vplivalo na današnjo situacijo. Izvori cionizma in njegovo trajanje so polni paradoksov. Nekateri od teh postajajo razumljivejši v luči enkratnega karakterja židovske zgodovine in vloge Židov v evropski zgodovini.

Priloga 1

THE BALFOUR DECLARATION

Dear Lord Rothschild, I have much pleasure in conveying to you, on behalf of his Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet: 'His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non – Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country'. I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Priloga 2

DECLARATION OF THE ESTABLISHMENT OF THE STATE OF ISRAEL

The land of Israel was the birthplace of the Jewish people. Here their spiritual, religious and political identity was shaped. Here they first attained statehood, creating cultural values of national and universal significance, and giving the world the eternal Book of Books.

After being forcibly exiled from their land, the Jewish people kept faith with it throughout their dispersion, never ceasing to pray and hope for their return to it, and for the restoration of their political freedom there.

Moved by this historic and traditional attachment, Jews strove in every generation to re-establish themselves in their ancient homeland, and in recent decades they returned in numbers. Pioneers, 'illegal' immigrants, defenders, they made deserts bloom, revived the Hebrew language, built villages and towns, and created a thriving community, controlling its own economy and culture, loving peace but knowing how to defend itself, bringing the blessing of progress to all the country's inhabitants, and aspiring towards independent nationhood.

In the year 5657 (1897), at the summons of the spiritual father of the Jewish state, Theodore Herzl, the first Zionist Congress convened and proclaimed the right of the Jewish people to national rebirth in its own country.

This right was recognised in the Balfour Declaration of November 2, 1917, and reaffirmed in the Mandate of the League of Nations which, in particular, gave international sanction to the historic connection between the Jewish people and the land of Israel, and to the right of the Jewish people to rebuild its national home.

The catastrophe which befell the Jewish people – the massacre of millions of Jews in Europe – was another clear demonstration of the urgency of solving the problem of its homelessness by re – establishing in the land of Israel the Jewish state, which would open the gates of the homeland wide to every Jew and confer upon the Jewish people the status of a full – fledged member of the family of nation.

Survivors of the Nazi hohocaust in Europe, as well as Jews from other parts of the world, continued to immigrate to the land of Israel, undaunted by difficulties, restrictions and dangers, and never ceased to assert their right to a life of dignity, freedom and honest toil in their national homeland.

During World War II, the Jewish community of this country contributed its share to the struggle of the freedom – and peace – loving nations against the forces of Nazi avil, and, by the sacrifices of its soldiers and its war effort, gained the right to be reckoned among the peoples that founded the United Nations.

On November 29, 1947, the General Assembly of the United Nations passed a resolution calling for the establishment of a Jewish state in the land of Israel. The General Assembly required the inhabitants of the land of Israel to take such steps as were necessary on their part for the implementation of that resolution. This recognition by the United Nation of the right of the Jewish people to establish their state is irrevocable.

This right is the natural right of the Jewish people to be masters of their own fate, like all other nations, in their own sovereign state.

Accordingly we, members of the People's Council, representatives of the Jewish community of the land of Israel and of the Zionist movement, are here assembled on the day of the termination of the British Mandate over the land of Israel, and, by virtue of our natural and historic right, and on the strength of the resolution of the United Nations General Assembly, hereby declare the establishment of a Jewish state in the land of Israel, to be known as the State of Israel.

We declare that, with effect from the moment of the termination of the Mandate, being tonight, the eve of the Sabbath, the 6th of Iyar, 5708 (May 15, 1948), until the establishment of the elected, regular authorities of the state in accordance with the constitution which shall be adopted by the elected Constituent Assembly not later than October 1, 1948, the People's Council shall act as a Provisional Council of State, and its executive organ, the People's Administration, shall be the Provisional Government of the Jewish state, to be called Israel.

The state of Israel will be open to Jewish immigration and to the ingathering of the exiles. It will foster the development of the country for the benefit of all its inhabitants. It will be based on freedom, justice and peace as envisioned by the prophets of Israel. It will ensure complete equality of social and political rights to all its inhabitants irrespective of religion, race or sex. It will safeguard the Holy Places of all religions. And it will be faithful to the principles of the Charter of the United Nations.

The State of Israel is prepared to cooperate with the agencies and representatives of the United Nations in implementing the resolution of the General Assembly of November 29, 1947, and will take steps to bring about the economic union of the whole of the land of Israel.

We appeal to the United Nations to assist the Jewish people in the upbuilding of its state, and to receive the State of Israel into the family of nations.

We appeal – in the very midst of the onslaught that has been waged against us for months – to the Arab inhabitants of the State of Israel to preserve peace and to participate in the upholding of the state, on the basis of full and equal citizenship and due representation in all its provisional and permanent institutions.

We extend our hand to all neighboring states and their peoples in an offer of peace and friendship, and appeal to them to establish bonds of cooperation and mutual assistance

with the sovereign Jewish people settled in its land. The State of Israel is prepared to do its share in the common effort for the advancement of the entire Middle East.

We appeal to the Jewish people throughout the diaspora to join the Jews of the land of Israel in the tasks of immigration and upbuilding, and to stand by them in the great struggle for the realisation of the age – old dream, the redemption of Israel.

Placing our trust in the Almighty, we affix our signatures to this proclamation at this session of the Provisional Council of State, on the soil of the homeland, in the city of Tel Aviv, on this Sabbath eve, the 5th day of Iyar, 5708 (May 14, 1948).

SEZNAM LITERATURE

Samostojne publikacije:

- Howard M. Sachar (2000) *A History of Israel: From the rise of Zionism to our time*, 2. izdaja. New York: Alfred A. Knopf.
- Yoram Hazony (2000) *The Jewish State: The Struggle for Israel's Soul*. New York: Basic Books.
- Benjamin Beit Hallahmi (1993) *Original Sin: Reflections on the History of Zionism and Israel*. New York: Olive Branch Press.
- William W. Baker (1984) *Theft of a Nation*, 2. izdaja. Las Vegas: Defender's Publications.
- Bogomil Ferfila (1993) *Sionizem in Izrael*, Knjižnica Slovenskega orientalističnega društva, zvezek 2. Radovljica: Didakta.
- Andrej Novak (1969) *Komu Palestina: Kriza na Srednjem vzhodu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Zeev Sternhell (1998) *The founding Myths of Israel: Nationalism, Socialism, and the making of the Jewish State*. New Jersey: Princeton University Press.
- Mitchell Cohen (1987) *Zion and State: Nation, Class and the Shaping of Modern Israel*. Oxford: Basil Blackwell.
- Avi Erlich (1995) *Ancient Zionism: The Biblical Origins of the national Idea*. New York: The Free Press.
- Walter Laqueur (1972) *A History of Zionism*. New York: MJF Books.
- Aviezer Ravitzky (1996) *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Laurence J. Siberstein (1999) *The Postzionism debates: Knowledge and Power in Israeli Culture*. New York and London: Rutledge.
- Različni avtorji. Uredniki: Wolf Moskovich, Oto Luthar, Samuel Schwarzband (1999) *Jews and Slavs, volume 6*. Jerusalem – Ljubljana: Center for Slavic Languages and Literatures of the Hebrew University of Jerusalem, Scientific research Center of the Slovenian Academy of Sciences and Arts.
- Alan Unterman (2001) *Judovstvo: Mali leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Michael Wolffsohn (1991) *Israel: Geschichte, Wirtschaft, Gesellschaft, Politik*, 3. izdaja. Opladen: Leske + Budrich.
- Theodor Herzl (1988) *Der Judenstaat: Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage*. Zürich: Manesse Verlag.
- L. F. Rushbrook Williams (1959) *Der Staat Israel*. Frankfurt am Main und Hamburg: Fischer Bücherei KG.
- Mirko Klarin, Raul Tajtelbaum (1989) *Izraelci na razkršču*. Zagreb: Stvarnost.
- David Biale (1986) *Power and powerlessness in Jewish history*. New York: Schocken books.
- Donald L. Niewyk (1997) *The Holocaust*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- Vojimir Šobajić (1982) *Judje in Izrael*, Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Roger Friedland, Richard Hecht (1996) *To Rule Jerusalem*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Werner Keller (1992) *Povijest Židova od biblijskih vremena do stvaranja Izraela*, Zagreb: Naprijed.

Na svetovnem spletu (10. 2. 2003):

- <http://www.palestineremembered.com/Acre/Palestine-Remembered/Story452.html>
- <http://mondediplo.com/1998/05/03zion>
- <http://www.israel-mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00ng0>
- <http://www.wrmea.com/html/focus.htm>
- <http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/zionism.html>
- <http://www.islamzine.com/ideologies/zionism/>
- http://www.albalagh.net/current_affairs/zionism_racism.shtml
- http://www.ucalgary.ca/~elsegal/363_Transp/Orthodoxy/Naturei.html
- <http://www.mfa.gov.il/mfa/go.asp?MFAH00uo0>
- <http://www.us-israel.org/index.html>
- <http://www.allenpress.com/mieq/issues/vol06/ft-0601.html>
- <http://www.biu.ac.il/Spokesman/Tolerance/michman.htm>
- http://www.us-israel.org/jsource/History/67_War.html
- http://www.us-israel.org/jsource/History/73_War.html